

Kortárs – Kamasz Nézőpontok

- művészetpedagógiai kutatás: a zsámbéki ROM-projekt esettanulmánya -

Szerző: Somogyi Zsuzsanna

Intézmény, kar: ELTE TÓK

Szak, évfolyam: rövid ciklusú vizuális kultúra tanári mesterképzés, III. évf.

Témavezető: Dr. Császár Lilla

TDK dolgozat

Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-22-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Tartalom

Bevezetés	3
1. Művészeti és művészetpedagógiai kontextus	4
1.1. Művészet mint kutatás, kutatás mint művészet	4
1.2. Kortárs művészet a vizuális nevelésben	5
2. A kutatás	9
2.1.1. Kérdések, hipotézisek	9
3.1.2. Minta, alaphelyzet	10
2.1.3. Módszerek	11
3.2. A ROM-projekt	12
3.2.1. A művészeti projekt koncepciója	12
3.2.2. Illeszkedés a tantervbe	16
3.2.3. A ROM-projekt fázisai, az alfejezetek elhelyezése	17
szept. 13. – fejlesztés előtti kérdőív (3.2.5. Status quo – Fejlesztés előtti vizsgálat)	17
3.2.4. Megvalósulás	18
3.2.5. Status quo – Fejlesztés előtti vizsgálat	24
3.2.6. Kutatásban kutatás: tanulók önálló kérdőívfelvétele	27
3.2.7. Fókuszcsoporthoz interjú	28
3.2.8. Látogatás a Ludwig Múzeumba	32
3.2.9. A visszajelző kérdőív tapasztalatai	33
4. Eredmények	36
4.1. A KKN installáció	36
4.2. Az iskolaközösség reflexiója a kiállításra	42
4.3. Reflexióim és tanulói reflexiók a kutatási kérdések tükrében	43
5. Záradék	47
Irodalom	48
Mellékletek	51
1. Óravázlat	51
2. Fejlesztés előtti vizsgálat kérdései	57
3. Kérdőív lokálpatriótáknak	58
4. A fókuszcsoporthoz interjú terve és a hangfelvétel kivonatának részlete	59
5. A múzeumlátogatáshoz kapcsolódó tartalmak	70
6. Dobozleírások (A KKN kiállítás kísérőszövegei)	73
7. Munkafolyamat képekben – werkfotók	77

Bevezetés

A kamasz kritikus, (a kortárs művészet¹ kritikus), *a kamasz lázad, kérdez, kérdőjelez* (a kortárs művészet lázad, kérdez, kérdőjelez), *a kamasz érzékeny* (a kortárs művészet érzékeny), *a kamasz keresi a helyét, szerepét, identitását* (a kortárs művészet keresi a helyét, szerepét, identitását). Ez a párhuzam volt az, ami elindított e két ambivalens és érzékeny entitás, a kamaszok (középiskolás korosztály) és a kortárs művészet egymásra hatásának vizsgálata útján.

Rajz – és vizuális kultúra tanári mesterszakosként a szaktárgyi tanítási gyakorlat során kerültek bele az életembe (érettségi óta először-újra) a kamaszok. Sok kérdést felvetett bennem a velük való találkozás, legerősebben azt, mivel és hogyan (milyen témákkal és módszerekkel) szólíthatóak meg és fejleszthetőek a legeredményesebben a vizuális kultúra, vagy művészettörténet óra keretein belül – mindkét fél számára élvezhető módon. A másik motivációm a kortárs képzőművészetbe való egyre erőteljesebb bevonódásom, mely nemcsak szemlélőként és elemzőként, de alkotóként is ambíciómmá vált. A fenti megállapítás miatt vetődött fel bennem, hogy talán a kortárs művészet lehet az út a középiskolások irányába.

Kutatási programomban a kamaszok és a kortárs képzőművészet kapcsolatának, kölcsönhatásának és együttműködési lehetőségeinek feltárására törekszem, amit egy általam előidézett, kollektív alkotómunkán alapuló, komplex művészeti projektben (továbbiakban: ROM-projekt) vizsgáltam résztvevő megfigyelőként, a kvalitatív kutatás módszereit alkalmazva. A projekt egy interaktív, inspiráló párbeszédre adott lehetőséget, aminek célja, egyrészt a kortárs kamasz nézőpont megismerése, másrészt annak felismertetése, hogy a kortárs művészet nem érdektelen, nem unalmas, nem fölösleges, hanem nélkülözhetetlen, folyamatos reflexió a világra, amelyben élünk, ezért róluk és hozzájuk is szól. Eszköze pedig, egy a gyakorlatot és elméletet participatív módon szintetizáló, korszerű tanítás-és tanulásmódszertani program, melyben lehetőség nyílt a véleménynyilvánításra, az önálló és kollektív alkotásra, a jelenkori művek (személyes) megismerésére, a folyamat alakítására.

Kutatásom kísérlet a művészetalapú kutatás oktatásban, neveléstudományban való alkalmazására, de a művészeti megközelítésű neveléstudományi kutatásként is értelmezhető. Ezért a valóság kódolása során: megvalósulásában és közlésében a tudományos megismerésben

¹ *kortárs művészet*: a projektben a következő értelmezést vettem alapul: „azokat az alkotásokat tekintjük kortársnak, amelyek a ma nyelvén szólalnak meg és a ma problémáira fókuszálnak, legyenek azok társadalmi vagy személyes, politikai, gazdasági, filozófiai vagy éppen művészeti problémák.” (Bodóczky, 2019, 9. o.) Viszont az 1945 utáni modern művészet műfajait és néhány alkotását is bemutattam a prezentációk során.

ismert tradicionális kutatói útvonal kereteinek bővítésével és gazdagításával, a művészi megismerés sajátosságaival bír.

Jelen dolgozat az Új Nemzeti Kiválóság Program, öt hónapos (2022. szeptember – 2022 január) ösztöndíjas időszakában végzett művészetalapú kutatásból írt esettanulmány, mely korszerű tanulási-tanítási programként is értelmezhető.

1. Művészeti és művészetpedagógiai kontextus

1.1. Művészet mint kutatás, kutatás mint művészet

„Az emberi tapasztalatok bonyolultsága nem redukálható kategorikus és kiszámítható elvek szerint, és a művészet az időtlen diszciplína, amely feltárja, formálja és megérti ezeket a spontán valóságokat.”²

(Shaun McNiff)

Az *artistic research* (művészeti kutatás) vagy *art-based research* (művészetalapú kutatás), *art as research* (művészet, mint kutatás) fogalmi már a tavalyi TDK dolgozatomban³ előkerültek, azzal a különbséggel, hogy akkor az általam készített művészeti alkotások létrehozásának kutatói, kísérletező szemléletéhez kerestem megfelelő terminust, most pedig egy általam előidézett és vezetett, kamaszok részvételével történő alkotói projekt (melynek több mellékszála van, de végső soron egy műalkotás létrehozása a célja) képezi kutatásom tárgyát. Előbbiben a művészi alkotófolyamat foglalta magába a kutatás tényfeltáró, kísérletező jellegét, jelen munka pedig neveléstudományi, művészetpedagógiai megközelítés, így a *művészetalapú kutatás* fogalmához áll közelebb (*art based research*).

A művészetalapú kutatások a posztmodern, posztmodern tudományt gazdagítják. A vélemények abban eltérnek, hogy a kvalitatív kutatások egy fajtájáról, vagy önálló paradigmáról beszélhetünk-e (Juhász 2019). Mivel a művészetek (és a művészek, kutatók) nyitottak a variációkra, a bizonytalan lehetőségekre, kiterjesztik a tudományos alapelveket (McNiff, 2007).

² Angol eredeti: The intricacies of human experience cannot be reduced to categorical and predictable principles and art is the timeless discipline for exploring, shaping and understanding these spontaneous realities. (Ed. Prior W & McNiff 2018:12)

³ Somogyi Zsuzsanna 2022. *Levegőt!* (alternatív grafikai sorozat)

Ezért a kutatás módszertanában megjelenő önkifejezés, játékosság – a feltárás érdekében - módszertani innovációnak tekinthető (Huss–Cwikel 2005; Springgay et al. 2005).

Magyarországon a Magyar Képzőművészeti Egyetem, a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatóintézet és a C3 Kulturális és Kommunikációs Központ Alapítvány szervezésében létrejött *Művészet mint kutatás* elnevezésű konferencia (2006) a művészet szemszögéből vizsgálta a kérdést. A program bevezetőjében olvashatjuk, hogy a 20. századi művészeti gyakorlat fő innovációjaként számon tartott experimentalizmus tette tudományos diskurzus tárgyává a tudományos és művészeti megismerés viszonyát. Alapvető bizonytalanság érzékelhető a művészetalapú kutatások megítélése kapcsán a tudományos világban, többek között az intuíció és akció hangsúlyos jelenléte, az eredmények interpretálásának sajátossága miatt.

A művészetalapú kutatások alkalmazása az egyének, közösségek aktivizálásának, képessé válásának is egy eszközét jelentheti, hiszen a képzelet használata, a folyamatokban való kreatív részvétel és alkotás egyben önkifejezési lehetőség is a résztvevők számára. (Juhász 2019:24.) a módszer ezen tulajdonsága pedig különösen nagy előnyt jelentett a középiskolásokkal való munka során. Juhász tanulmánya (2019) alapján jelen kutatáshoz az *artográfia* (*a/r/tography*) fogalma is közel áll. Az artográfia egy a művészeteket és az oktatást érintő kutatási módszer, amely magára a folyamatra a megvalósulás módszertanaként, élő kutatásként tekint, és amely sosem válik el a gyakorlattól, a befoglaló kontextustól. (Springgay et al. 2005).

A művészeti kutatás mibenlétének megválaszolása nem tárgya kutatásomnak, sokan foglalkoztak már vele egyértelmű, vagy egységes válasz nélkül (Ross & McNiff 2018; Klein 2010; Peternák 2005), viszont a projekt és a kutatásom sajátossága miatt mindenképpen szükségesnek láttam a fogalom körüljárását.

1.2. Kortárs művészet a vizuális nevelésben

„Normális körülmények között a művészeti nevelés éltető forrása a kortárs művészet, annak problémakörei, technikái, értékrendje meghatározó hatással van a tanításra.”⁴

(Bodóczy István)

⁴ Bodóczy (2022).

„Napjaink művész-pedagógusa úgy innovál, hogy a hagyományos kulturális értékek közvetítésétől némileg elszakadva, erőteljes lépéseket tesz a kortárs vizuális és ifjúsági kultúra integrálása felé.”⁵

(Gaul Emil – Kárpáti Andrea)

Saját érdeklődésem túl a fenti idézetek eszményképe az, ami motivációként szolgált a kutatás témaválasztásához. Egy folyamatosan és kiszámíthatatlanul változó, „nagy elbeszélés”⁶ nélküli világban élünk, amiben mindannyiunkat – így a középiskolásokat is egyre több képi inger éri, ugyanakkor a kortárs képzőművészet közoktatásba való integrálatlansága miatt hiányzik a korszerű vizuális, művészeti nevelés, az értő látás és befogadás tanítása az iskolában. A számunkra is ismeretlen jövőre való felkészítés is feladatunk, amihez az alkalmazkodás, a kreativitás, a reziliencia, a kritikus gondolkodás, a flexibilitás és a kollaboráció lehetnek a kulcsfontosságú képességek. Mindennek elsajátítására a kortárs művészettel való munka lehet a legalkalmasabb, hiszen épp a ma jelenségeinek vizsgálata, bemutatása, a kérdésfeltevés, a reflexió a legfontosabb sajátja. Ezt természetesen már sokan felismerték előttem és sok jó gyakorlatot láthatunk a kortárs művészet vizuális nevelésbe való beemelésére, ezekből következik egy válogatás elmélet és gyakorlat szintjén.

A mai gyerekek már az általános iskola alsó tagozatán is széleskörű hétköznapi tapasztalatokkal rendelkeznek az Új Képkorszak⁷ jelenségeiről képalkotóként és fogyasztóként egyaránt, ebből adódik a művészetpedagógia fontos feladata, hogy ezekre a tapasztalataikra építve formálja tudatos képfogyasztóvá és érzékeny alkotóvá, képi informátorrá őket. (Orosz, Havasi, Gaul, & Tóth 2018: 66)

A Kézikönyv a Vizuális Kultúra Tanításához sorozat (Kárpáti & Gaul & Nagy szerk.), a „Moholy-Nagy Vizuális Modulok – a 21. század képi nyelvének tanítása” című kutatási programjában egy teljes modul (IV.) épül a kortárs képzőművészetre rengeteg hasznos elméleti és gyakorlati anyaggal. A program sajátja, hogy az elkészült modulokat gyakorló tanárok „próbálják ki” osztályaikban, tapasztalataikat pedig tudományos cikkekben közlik. Ennek kapcsán olvashatjuk Geisbühl Tünde (2021) és Pók Tímea (2021) közleményeit. Geisbühl a felső tagozaton (5-8. osztály) szerzett, Pók pedig gimnáziumi tapasztalatairól számol be. „Miért hasznos a „kortárs” a tanórán? Nem gyönyörködtet, gondolkodtat.” (Geisbühl,

⁵ Gaul & Kárpáti (2021:11.)

⁶ Heller Ágnes, filozófus

⁷ Peternák, M. (1989) *Új képkorszak határán (a számítógépes grafika és az animáció kezdetei)*. Számalk Kiadó.

2021:12). A szerző szerint a kortárs művészet bármilyen korosztálynak „adagolható”, a lényeg a problémahelyzet, szituáció, amiben találkoznak az adott művel. A klasszikus műelemzés helyett a befogadók a mű által keltett érzéseire, gondolataira helyezi a fókuszot. Mindketten a játékosságot és a korosztályhoz illeszkedő interpretálást, a tanár-diák bizalmi viszonyt látják kulcsfontosságúnak az eredményességhez.

Néhány program, konferencia, tárlat hazánkban a témában a közelmúltból, a teljesség igénye nélkül: *Kortásítás 1.0 és 2.0* (2016 és 2018) (1) a Ferenczy Múzeum kortárs múzeumpedagógia-módszertani konferenciái, az Art Capital Kortárs Képzőművészeti Fesztivál *Láthatatlan jelenlét – Bevezetés a kortárs művészetbe gyerekeknek – de nem csak nekik* címmel megrendezett kiállítása (2018), *Láthatatlan jelenlét 4.0 – Bevezetés a kortárs művészetbe kamaszoknak – de nemcsak nekik c.* kiállítás a váci Pannónia Házban, szintén a Ferenczy Múzeum *Kortásítás*, „kortárs képzőművészeti interpretációt segítő és népszerűsítő mintaprojekt” keretén belül valósul meg. Valamint a Deák17 Galéria és a Ludwig Múzeum aktuális kiállításai és múzeumpedagógiai foglalkozásai. Úgy gondolom, hogy a kortárs művészetet kínáló galériák, múzeumok és az oktatási intézmények, a múzeumpedagógusok és a pedagógusok együttműködése mindenképpen hasznos, sőt elengedhetetlen korunk képzőművészetének közoktatásba való integrálása, a korszerű vizuális nevelés megvalósulása szempontjából.

A Nyugati világra, azon belül is az Egyesült Királyságra tekintve – mely élen jár a vizuális nevelés korszerűsítésében – a Tate galéria által kiadott kutatási anyagokban (Tate Papers) szereplő felvetések, kezdeményezések és programok közül emelnék ki néhányat. A Tate Modern iskolai programja azon a meggyőződésen alapul, hogy a művészet értelmezése és a művészeti alkotás szoros kapcsolatban áll egymással, szervesen összefügg.⁸ Az általam vezetett ROM-projektben is megjelent ez a fajta alkotó befogadás (amit a hazai vizuális nevelés régóta szorgalmaz ld.: Bálványos Huba írásai), ha a dobozművészetre (Fluxus Boxes, Joseph Cornell, Újházi Péter munkássága), vagy más kortárs alkotásokhoz való kapcsolódásra gondolunk (pl. Chiharu Shiota fonal – installációi, Damien Hirst állatszobrai), melyek hol tartalmi, hol médiumbeli összefüggésben vannak a projekt végén létrejött installáció emlék – és nézőpontdobozzaival (Vö.: 3.2.4. *Megvalósulás*, 4.1. *A KKN installáció*). Bár a cél esetünkben elsősorban nem a műalkotás – értelmezés – imitálás – átírás volt, hanem az egyéni és kollektív emlékek és vélemények kreatív kifejezése kortárs alkotófolyamat által. Sőt, a ROM-projekt

⁸ Angol eredeti: „The Schools Programme at Tate Modern is premised on the belief that there is an intimate relationship between interpreting art and making art.” (Charman&Ross 2004:1)

esetében sokszor fordított volt a sorrend és a tanulók egyéni ötleteihez, témáihoz kapcsolódó kortárs művek kerültek beválogatásra a munkafolyamat különböző fázisaiban. Az alábbi idézet jó összefoglaló: „Azoknak a tanulóknak, akik művészi identitásuk formálódó szakaszában vannak, szintén képesnek kell lenniük arra, hogy a kortárs képzőművészet tartalmát és formáját is felhasználják saját művészi munkájuk gazdagítása érdekében. Azok a tanulók pedig, akik nem válnak művészekké, az értelmezés készsége ugyanúgy szükséges eszköz a vizuális komplexitás és gazdagság világában való eligazodáshoz.”⁹ (Charman & Ross 2004:12) Az idézett gondolatok egy 2002-es akciókutatási projektből származnak, mely pedagógusok és kutatók bevonásával valósult meg a Tate Modern Nyári Intézetében (Tate Modern’s Summer Institute for Teachers). Az Intézet célja, hogy a tanároknak lehetőséget biztosítson a modern és kortárs művészettel mint tanítási és tanulási forrással való munkához szükséges készségek fejlesztésére (a modern és kortárs művészet értelmezésével kapcsolatos stratégiák és készségek megosztása és fejlesztése). Az egyhetes kurzus lehetővé teszi, hogy a tanárok csatlakozzanak egy kutatói közösséghez, amely a modern és kortárs művészet történelméről, elméleteiről és gyakorlatáról elmélkedik és vitázik. Azt gondolom, hogy a partneri viszony megteremtése pedagógus és kutató között nagyon előremutató kezdeményezés.

Ehhez hasonló kezdeményezés itthon a *Kortársunk a művészet – a kortárs művészet pedagógiai hasznosíthatósága a köznevelésben* (2) című 30 órás akkreditált pedagógusképzés, vagy a PED.KEDD¹⁰ előadások a Ludwig Múzeum szervezésében. A jó kezdeményezések tehát itthon is megvannak, a kérdés már csak az, milyen széles kört érnek el, az ország területén hány pedagógus vett részt akár csak egy előadáson is, vagy hányan hallottak egyáltalán a lehetőségről.

De mi jellemzi a kortárs művészetet és mi az, ami ebből a vizuális nevelésbe beemelhető? „Az esztétikai élményen túl a kortárs művek alkalmasak a kor életvilágának, egzisztenciális és szociális problémáinak megragadására, a róluk való gondolkodásra.” (Hemrik 2004)

„Minissale (2013) szerint nyolc új szellemi irányzat jellemzi a kortárs művészetet, s ezek jól összekapcsolhatók napjaink új művészetpedagógiai irányzataival.

⁹ Angol eredeti: Those pupils who are in the formative stages of their identity as artists should also be able to make use of the content, as well as the form of contemporary visual art in order to enrich their own art work. And for those pupils who do not become artists, the skill of interpretation is equally necessary as a tool to negotiate our world of visual complexity and richness. (Charman&Ross 2004:12)

¹⁰ Havonta egyszer, az új időszaki kiállításokhoz igazodva, keddi napokon 14.00–18.00 kortárs művészetpedagógiai műhely tanároknak, múzeumpedagógusoknak, múzeumi szakembereknek. Forrás: <https://www.ludwigmuseum.hu/pedkedd> (u.l.: 2022.11.02.)

1. Sokkoló, a társadalmi problémákat és egyéni élethelyzeteket szélsőségesen bemutató témák dominálnak
2. A társadalmi kataklizmák, a megoldatlan konfliktusok és az emberi élet nagy sorsfordulói a művek kiemelt témáivá váltak.
3. A konceptuális irányzatok (...) újra fontossá válnak.
4. Az alkotókban feszültséget kelt az innovatív szellemiséggel ellentétes, sosem múló közönségigény a hagyományos technikák és műfajok iránt
5. Multimedialis, sokműfajú alkotások készülnek, amelyek hidakat építenek művészeti ágak és műfajok, alkotó módszerek és technikák között
6. Az alkotások kilépnek a múzeumi közegből a mindennapi élettérbe. Újra gyakori a performance és happening, a művész jelenléte a műben és a közvetlen kapcsolata a nézővel.
7. A néző részese lehet az alkotó folyamatnak, maga is befolyásolhatja a mű aktuális állapotát
8. A műalkotások témája gyakran az emberi test, a létezés közvetlen megtapasztalása.”

(Kézikönyv a vizuális kultúra tanításához IV., 10. o.)

Az oktatást szabályozó dokumentumok a középiskolai vizuális kultúrára vonatkozó részeiben számos helyen megjelennek a hét jellemző kortárs irányzatban is szereplő fogalmak. Úgy, mint a *köztéri alkotás, akció, közösségi médium, reflektáló alkotás, tudatos környezetalakítás, problémák, jelenségek* (pl. személyes, környezeti, tudományos, társadalmi, művészeti) *önálló feldolgozása és tudatos, vizuális jellegű bemutatása* stb. Valamint a kortárs művészet témájául is szolgáló fogalmak, mint például a *fenntartható fejlődés, újmédia, virtuális világ, identitás*. (Kerettanterv 2020, Vizuális Kultúra, középiskola) Ezen kívül még a transzdiszciplináris, határátlépő műfajok és műveltségterületek közötti átjárást biztosító szemlélet az, amiben a kortárs művészeti gyakorlat és a korszerű vizuális oktatás (eszményképe) egyezést mutat.

2. A kutatás

2.1. A kutatás jellemzése

2.1.1. Kérdések, hipotézisek

Kutatásom a kortárs művészet és a kamaszok (középiskolás korosztály) kapcsolatát, a középiskolás korosztály kortárs művészetéhez való viszonyulását vizsgálja.

Kutatási kérdéseim a következők:

Hogyan viszonyulnak a tanulók a kortárs művekhez? Mely kortárs művészeti problémakörökhöz tudnak kapcsolódni?

Milyen a hozzáállásuk a partícipatív, multidiszciplináris projektmunkához, az önálló és csoportos feladatmegoldáshoz?

Hogyan alakul a pedagógus-diák viszony a projektfolyamat során?

Történik-e érdembeli változás a fentiekben a projekt közben/ után?

Az erre vonatkozó hipotéziseim pedig az alábbi megállapítások:

- A képzőművészet közoktatásba való integrátlansága miatt (és általában a képzőművészet és még inkább a kortárs képzőművészet köztudatban betöltött alacsony presztízse miatt) a középiskolás csoportnak nincs kapcsolata a kortárs képzőművészettel, nincs tapasztalata, előzetes tudása, pozitív beállítódása, érdeklődése a kortárs művészet iránt.
- Ugyanakkor a kortárs művészet a jelen aktuális kérdéseire, létező társadalmi, szociális, technológiai, egzisztenciális problémáira, történéseire való érzékenysége, reflektív, éleslátó, kritikus jellege és hangvétele miatt alkalmas a hasonlóképpen érzékeny, kritikus és szókimondó kamaszok megszólítására, aktivizálására, kreatív alkotó energiáik felszabadítására, a kortárs művek és témák többsége felhívás dialógusra, véleményalkotásra, gondolkodásra és alkotásra (– még akkor is, ha először esetleg nem ismerik fel magunkban megszólíttóságukat).

3.1.2. Minta, alaphelyzet

A ROM-projektet rövidciklusú vizuális kultúra tanári mesterképzésem összefüggő egyéni iskolai gyakorlatán (2022. szeptember 1. – dec. 6.), a Zsámbéki Keresztelő Szent János Iskolaközpontban valósítottam meg. A projektben hét, 10. osztályos, vizuális kultúra tagozatos lány tanuló vett részt. Kettejük már első osztálytól a KSZJ iskola tanulója, a többiek csak kilencedik évfolyamtól járnak az intézménybe. Mindnyájan a Zsámbéki-medence különböző településeiről származnak (Páty, Perbál, Gyermely, Budakeszi), egyikük zsámbéki. Ketten rendelkeznek diagnosztizált tanulási nehézséggel: egyikük nehézségekkel küzd a matematika és szövegértés terén, másikuk SNI-s és gyermekkori autizmussal diagnosztizált. A családi

háttérük és bővebb szocioökonómiai státuszuk feltárása nem képezte a kutatás tárgyát, annyi viszont a spontán beszélgetésekből kiderült, hogy hárman is művész (zenész, képzőművész, néprajzkutató) szülők gyermekei. Vizuális készségeik különböző szinten állnak és különböző műfajok iránt érdeklődnek (akvarell-és akrilfestészet, karaktertervezés, portrérajz, digitális rajz, animáció, kézművesség) van, aki a zenében és az irodalomban (is) kiemelkedő. Kilencedik osztályban többségük a délutáni művészeti órákat is látogatta, erre a tanévre csak ketten maradtak, rajtuk jobban meg is mutatkozik az elszántság és kitartás az alkotómunka iránt.

A csoporton belüli szociometrikus háló (klikkek, barátságok, kívülállók) már az első alkalmon jól megfigyelhető volt, ezek a viszonyok a folyamat során sem változtak sokat. A csoporttagok közötti ellenszenv, komolyabb konfliktus nem jellemző, legfeljebb alkalmanként és átmenetileg jelenik meg. (Bár osztályfőnökük elmondása alapján a tavalyi évben volt példa a kiközösítésre, gúnyolásra, ez azóta feloldódott.) Sem a kortárs művészet, sem a projektszemléletű alkotás terén nem igazán rendelkeztek korábbi ismeretekkel, tapasztalatokkal. A térbeli manipulációban is gyakorlatlan volt a többségük. Tagozatosként hetente háromszor negyvenöt perc vizuális kultúra órájuk van, ebből heti egy kilencven perces órán foglalkoztunk a projekttel, a kezdeti alkalmaktól a kiállítás megnyitásáig tíz héten keresztül.

2.1.3. Módszerek

Kutatásom alapvetően egy induktív jellegű kvalitatív kutatás - művészetalapú kutatás - melyről az alábbi leíró/ feltáró esettanulmány születik. Fő adatgyűjtési módszerem a résztvevő megfigyelés volt, melyet a terepmunka során alkalmaztam. Ez a projekt vezetőjeként és a fotó-ill. videódokumentáció készítőjeként különösen komplex feladatot jelentett, figyelembe véve, hogy a középiskolás korosztállyal eddig csak a szaktárgyi tanítási gyakorlatomon dolgoztam együtt, összefüggő projektet pedig még egyáltalán nem vezettem kamaszoknak. Erving Goffmann szerint a megfelelő beépüléshez és anyaggyűjtéshez legalább egy évet kell a terepen tölteni (Bodor, 2013: 57). Sajnos nekem még ennek a fele sem állt a rendelkezésemre. A megfigyelésen és a tanulókkal való spontán beszélgetéseken túl egy fókuszcsoporthoz beszélgetést is folytattam velük, a projekt koncepcióleírásában olvasható kortárs témák és hozzájuk kapcsolt kortárs alkotások mentén. (Vö.: 3.2.1 *A művészeti projekt koncepciója*, 3.2.7. *Fókuszcsoporthoz interjú* alfejezet és 4. melléklet). Ebből egyszerre nyertem információt a tanulók kortárs művekre adott spontán reakcióiról, kritikájukról, valamint a témákból származtatott aktuális kérdésekben foglalt álláspontjukról, tapasztalataikról és asszociációikról, nem utolsósorban pedig a csoporton belüli/ csoport előtti véleménynyilvánítási készségeikről

és szokásaikról, vitakultúrájukról és egyéb szociális képességeikről. Hasonlóan intenzív és speciális adatgyűjtési helyzetet jelentett az *Utazás a jövőbe – Szép új világ?* c. bibliodráma foglalkozáson való részvétel és a hozzá kapcsolódó, *Nem vagyok robot – a szingularitás határain* c. kiállítás megtekintése. Ezen az alkalmon főleg az elhatalmasodó digitalizáció, mesterséges intelligencia, poszt-humánus kérdéseit jártuk körül és ezekre reflektáló művekkel ismerkedtünk (L. még: 3.2.8. *Látogatás a Ludwig Múzeumba*).

Az írásbeli kikérdezés módszerét is alkalmaztam a kutatás elején a fejlesztés, projektmunka megkezdése előtt (Vö.: 3.2.5. *Status quo – Fejlesztés előtti vizsgálat* alfejezet és 2. sz. melléklet). Hasonló jellegű visszajelző kérdéssort töltöttek ki a tanulók a múzeumlátogatás után, majd ezt kiegészítve a projekt lezárásaként lezajlott egy irányított, visszajelző beszélgetés a közös munka közbeni tapasztalataikról, megéléseikről, a kortárs művészethez való viszonyulásukról, annak esetleges változásáról. A projekt részfeladataként a kérdőívezés módszere is előkerült a tanulók önálló kutatási feladatában: az iskola és a város, a zsámbéki medence lakóival kellett kérdőívet kitöltetniük a várossal kapcsolatos emlékeikről, valamint a romtemplom jövőjével kapcsolatos álláspontjukról. A felvett adatok felhasználásra kerültek a műalkotásban: az installáció közepén álló oszlop testét borítják. (Vö.: 3.2.6. *Kutatásban kutatás: tanulók önálló kérdőívfelvétele* alfejezet, 3. melléklet)

Az esettanulmányban a kutatás jellegéből adódóan hangsúlyos szerep jut az alkotói projekt koncepciójának; magának az alkotófolyamat (és a kiegészítő tevékenységek pl. múzeumlátogatás, fókuszcsoporthoz, diákkutatás), mint a tudáskonstruálás módszerének bemutatásának; az eredmények közlésében pedig kiemelt fontosságú az elkészült műalkotás értékelése (a közönség reflexióinak számbavételével), valamint a résztvevő tanulóktól érkezett reflexiók bemutatása és azok értelmezése.

3.2. A ROM-projekt

3.2.1. A művészeti projekt koncepciója

„A rom olyan, mint egy lyuk, amely látni enged anélkül, hogy bármit is megmutatna, bármit az egészből. A rom semmit sem mutat, egy rálátást ad a semmire.”¹¹

(Jacques Derrida)

¹¹ Jacques Derrida (1990): A vakok emlékei. Forrás: Horváth 2018:3.

Az egykori zsámbéki premontrei bazilika és kolostor romja Magyarország egyedülálló építészeti emléke, a Zsámbéki-medence és Zsámbék város legfontosabb turistalátványossága, a táj meghatározó, emblematisztikus eleme, az ott élők féltett és csodált, vagy épp megunt és kritikával illetett „kincse”. A romtemplom megőrzésének vagy újjáépítésének kérdése évszázadok óta húzódik, megválaszolatlanul. Egy éve azonban a helyi önkormányzat *"Zsámbék, Premontrei Templom és Kolostor rekonstrukciója és újjáépítése"* (3) projekt közbeszerzési pályázata elnyerte a kormány anyagi támogatását, jelenleg az építészettörténeti feltárás zajlik, a pontos tervekről azonban még nincs hír. „Az, hogy az épület romként álljon tovább folyamatos és rendszeres konzerválás nélkül, egész egyszerűen nem folytatható tovább.” – fogalmazott Riedel Miklós, a projekt főépítésze az epiteszforum.hu-nak (4). Projektünk azonban nem az újjáépítés vagy rekonstrukció vitáját kívánja eldönteni, nem terjed ki a rom történeti feltárására, nem dolgozik látványtervekkel, sokkal inkább egy olyan kiindulási és kapcsolódási pontként tekint a romra, ami a városban élő, dolgozó, tanuló összes személyt összeköti mindennapi látványával, a hozzá fűződő emlékek, történetek által szinte mitológiává válik. A helyiek kollektív tudatának részét képezi, mint a *genius loci* tudat alatt beépült, meghatározó látványeleme. A múlt, a jelen és a jövő metszéspontjában, a dombtetőn állva, a város fölé magasodva távolabbi perspektívákat és nézőpontokat is vizsgálhatunk általa.

De hogyan válhat az omladozó zsámbéki romtemplom, általánosságban pedig a rom: a töredék, a hiány, letűnt korok dicsőségének szimbóluma apropóvá kortárs kérdések megválaszolásához? A téma gondolati kifejtéséhez Horváth Dániel *Mi, romszemlélők* című DLA értekezésére (2018) támaszkodom. A rom, mint építészeti fragmentum mindig is erőteljes szimbolikával bírt. Különböző korok különbözőképpen viszonyultak hozzá: a barokk vanitas szimbólumnak tekintette, a felvilágosodás után egyre inkább a hiány hordozói, a fragmentált tér és idő megtestesítői, az európai romantika pedig egyenesen rajongott értük. A jelenkor tekintetében talán a teljességre (tökéletességre) való törekvés és annak elérhetetlensége, a teljesség-tökéletesség hiánya és a pusztulás, a teljes összeomlás fenyegető jelenléte (ökológiai katasztrófa) az, amiben azonosulni tudunk vele.

Az első vízió a ROM-projekt végén születő műalkotásról egy olyan emlékoszlop felállítása volt, melyet a résztvevő gyerekek és az általuk elért iskola – és városközösség a várossal és a romtemplommal kapcsolatos történeteiből, kézzel fogható és szellemi emlékeiből építenének fel, ezzel alternatív választ adva a műemlék-megóvás dilemmájára a kortárs művészet eszközével. A középpontban álló oszlop és a környéken élők történeteinek, véleményének feldolgozása a végső installációban is szerepel a következő kiegészítéssel: az oszlopon, keresztirányú

csöveken át a tanulók által készített emlék ill. nézőpontdobozokra (viewboxes, mindboxes/viewcubes, mindcubes) lehet látni.

A tanulók mindboxok – ötleteihez, vázlatos terveihez, illetve addigi megnyilvánulásaihoz kapcsolódva meghatároztunk öt kortárs témapárt, mellyel a rom-kérdést a hozzákapcsolódó asszociációk által kitágítottuk a műemlékvédelmen túlra, hétköznapi világunkhoz közvetlenebbül kapcsolódó, univerzális és globális problémák és felvetések felé, feltételezve, hogy így nemcsak a kortárs jelleghez, a tanulók érdeklődési köréhez, személyiségéhez is közelebb kerülünk. Ezeknek a kapcsolódó, fogalompárokban meghatározott témáknak a kifejtése következik.

Az első ilyen fogalompár az *élő és holt, (funkcionáló és funkcion kívüli)*. Az egykori ciszterci bazilika és kolostor romja egy funkcion kívüli épületmaradvány, tehát bizonyos értelemben halott. Háborúk, természeti csapások (1763-as nagy komáromi földrengés) és az időjárási viszontagságok áldozata. Áldozat, mely halálával, vagyis a rommá válással tölti be küldetését, funkcióját? Akárcsak az áldozati bárány az Ószövetségben és más vallási kultúrák engesztelő rítusaiban? Továbbá, hol van a lét és nemlét határa a mai digitalizált világban, ahol adataink és „digitális lábnyomunk”, „kiber-árnyékunk” halálunk után bizonytalan ideig fennmarad és ahol a mesterséges intelligencia és a modern orvostudomány humanoid robotokat és kiborgokat hív létre? A témáról eszünkbe juthat még az élő „megörökítésének” – tehát a haláltól, elmúlástól való megmentésének ősidők óta velünk élő készítése. Az ókori kultúrák testmegőrző rítusai (mumifikáció, balzsamozás), vagy a képrögzítés (portréfestészet, majd a fotográfia és a film) jelensége, ami már nemcsak az egyén, hanem emlékeink mániákus rögzítésére is vonatkozik. „Ami nincs fent – valamelyik social media oldalon – az meg sem történt.” – ismerjük a divatos mondatot.

A második az *eredeti és hamis, valódi és mű*. A modern műemlékvédelem – melynek hazai története a zsámbéki romtemplom történetével párhuzamos – megosztó kérdése a romok eredeti rekonstruálása. Hazugság lenne-e a rom teljes rekonstrukciója, ha a templom eredeti pompájában tündökölné, akár még funkcionálna is? Hazugság-e a smink és a műszempilla, az implantátumok vagy a szelfikamera automatikus retusa? Milyen esetekben indokolt és szükségszerű egy-egy (testi) beavatkozás? Hogyan tekintünk az implantátumok, protézisek által rekonstruált (női) testre? – vonhatunk párhuzamot az épület és az emberi fizikum között. El tudjuk-e dönteni egyáltalán, hogy mi valódi és mi nem az? Meddig hihetünk a szemünknek, fülünknek a deepfake videók, a mesterséges intelligencia által generált arcok, szövegek és műalkotások, a számítógépes játékok tökéletes illúziót keltő világában?

A harmadik téma az *elmúlás, öregedés és örök fiatalság, a régi és az új*. Egy rom mindenképpen emlékeztet minket az elmúlásra: „a velünk élő múlt szimbóluma, a pusztulás elkerülhetetlenségének metaforája”. „A romok megtestesítik az ember félelmét az öregedéstől és a pusztulástól.” – fogalmaz Horváth (2018: 7; 14). Mi, emberek is menthetetlenül a hanyatlás természetes folyamatának részesei vagyunk. Elfogadjuk-e saját testünk és szellemünk öregedését és elfogadjuk-e az időseket? Elérhető-e az örök fiatalság, amit nemcsak a kortárs média, hanem a társadalom is évezredek óta istenít? És vágyunk-e rá egyáltalán?

A negyedik a *mesterséges és természetes* kettőse. Bár egy tájba helyezett épület képes organikus egységet alkotni a befoglaló környezetével, mindenképpen mesterséges, emberi kéz által alkotott objektum. A rommá válás folyamata, az entrópia viszont természetes, annak megállítása vagy visszafordítása ellenben már művi. A 'mesterséges' és a 'mű' kifejezés is negatív konnotációkat hordoz magában, míg a 'természetes' inkább pozitív. „A rom az emberi tevékenységet visszafordítja a természet irányába.” „A rom természet és művészet közötti objektum, egy állandó köztesség.” (Horváth, 2018: 9-10). Hagyjuk, hagyhatjuk-e, hogy egy értékes építészeti (mű)emlék szép lassan a földdel egyenlővé váljon? Vagy épp a természet visszahódító munkáját kellene elősegítenünk a túlélés érdekében és „ökokatedrálisokat” (Le Roy) kellene létrehoznunk (Szikra, 2022)? Hogyan viszonyulunk a minket körülvevő természetes és mesterséges anyagokhoz? A pet palack mindennapi, a művirág pedig megvetett? Miért? Ezzel már a környezettudatosság témáját is súroljuk és szintén elvezet bennünket a mesterséges és természetes (intelligencia, tárgyak – teremtmények) egyensúlyának felbomlásáig, a technológiai szingularitás disztópiájáig. Ugyanakkor számos ponton kapcsolódik az előző témák kapcsán említett tudományos vívmányok, érdekeink szerint módosított emberi beavatkozások (implantáció, génmanipuláció) tudományos, gazdasági, társadalmi és etikai kérdéseihez.

Végezetül pedig a *hagyomány és az új nézőpontok (innováció)* témapárja áll elénk. A 'hagyományos', 'konzervatív', a másik oldalról pedig a 'liberális', 'modern', 'innovatív' kifejezésekhez talán azonos mértékben tudunk pozitív és negatív kritikát kapcsolni. A hagyomány, szokásrendszer, megszokás és az újítás lehetőségének megtalálása magában foglalja az előző három témát: a művi, szépirodalmi orvosi beavatkozások megítélését, a régi és új generációk ütközését, valamint a romkérdés megőrzés és/vagy létrehozás dilemmáját is. Sőt, elvezet minket a *Nem vagyok robot* kiállítás kérdésköréhez, a technológiai fejlődéshez, a technológiai szingularitáshoz. Hogyan látják, hogyan élük világunkat a mai kamaszok, a Z és Alfa generáció tagjai? Nem tudnak már folyamatos online jelenlét nélkül élni, vagy megterhelő

számukra a technológia és ők lesznek azok, akik valóban „visszafordulnak a természethez”? Bizakodóak vagy borúlátók a jövővel kapcsolatban? A technológiai fejlődés ellen vagy mellett érvelnek?

Ezek a témák, hozzájuk kapcsolt kortárs művekkel és kérdésekkel képezték a fókuszcsoporthoz interjú alapját. Fontos megjegyezni, hogy a fent leírt koncepciónak csak néhány vonása (kortárs, reflektív, kollektív, expanzív, helyspecifikus jelleg stb.) volt megfogalmazva a projekt kezdetén. A tanulók ötleteinek, élményeinek, előzetes tapasztalatainak és igényeinek figyelembevételével, a témavezetőmmel és a mentortanárommal (és más szakmabeliekkel) való konzultációk, a szakirodalmi feltárás és kortárs referenciák megismerése, sok ötlet felvetése és elvetése nyomán, új impulzusok és tartalmak beépítésével, több héten át alakult a koncepció, ahogy a tervezett műalkotás végső képe is.

3.2.2. *Illeszkedés a tantervbe*

Az oktatást szabályozó dokumentumok szerint „a vizuális kultúra tantárgy fontos célja, hogy segítse a tanulókat az őket körülvevő világ vizuálisan értelmezhető jelenségeinek megértésében, ezen belül a vizuális művészeti alkotások átélésében és értelmezésében, illetve ennek segítségével környezetük tudatos alakításában.” (Nat, 2020: 407). A Kortárs-Kamasz projekt is ezt a célt hivatott szolgálni. A 2020-as Nemzeti Alaptanterv a Vizuális Kultúra tantárgyban a 9-10- évfolyamra javasolja a *Kortárs művészeti jelenségek – Művészi koncepció, személyes és társadalmi üzenet* fő témakört, ami korábban nem jelenik meg. Projektünk legerősebben ebbe a témakörbe illeszkedik, de megjelenik még a *Környezet és fenntarthatóság – Természeti és tervezett környezet egyensúlya* témakörben is, kifejezetten az alábbi fejlesztési feladatokban: – „Lokális vagy globális környezeti problémára (...) reflektáló alkotás, produktum (pl. köztéri alkotás, akció, interaktív tér, esemény, szerkezet, közösségi médium kampány, installáció) tervének, makettjének létrehozása.

– A műemlékvédelem korszerű irányelveinek megismerése. A lakóhelyen vagy annak környékén található, felújításra váró épületről prezentáció tartása az épületet konzerváló vagy funkcióváltó átépítéssel kapcsolatban.” (Kerettanterv, 2020) Ezzel a romtemplom sorsáról való gondolkodás tökéletesen összecseng.

A *Nem vagyok robot* tárlat megtekintése miatt pedig a *Digitális képalakítás, közösségi média*, valamint a *vizuális közlés hatásmechanizmusa* témakört is érinti.

A projekt hosszú távú céljai:

- a tanulókat körülvevő világ vizuális világ analizáló-szintetizáló megismerése
- a (kortárs) művészet iránti érdeklődés felkeltése, a kortárs művészet témáinak, problémafelvetéseinek, gondolkodásmódjának megismerése
- az épített és természetes környezet iránti érzékenység kialakítása, tudatos környezetalakítási szokások kiépítése
- új képzőművészeti technikák megismerése és elsajátítása
- az együttműködőképesség, empátia, érdekérvényesítés, alkalmazkodóképesség és ön-és társreflexió, kommunikációs képesség fejlesztése
- a projektszemléletű gondolkodásmód kialakítása

Ebből kitűnik, hogy a projekt nemcsak a vizuális nevelés terén tűzi ki a képességfejlesztés céljait, hanem a munkamódszer jellegéből adódóan a személyes és társas kompetenciák terén éppannyira. További fontos célja, amit a kortárs művészettől kölcsönöz: a multidiszciplinaritás és a társadalmi reflexió. A projektbe integrált egyéb tudományterületek: művészettörténet, etika, hon- és népismeret, technika és tervezés.

3.2.3. A ROM-projekt fázisai, az alfejezetek elhelyezése

1. (Bevezető) szakasz: szeptember 6 – október 1.

szept. 13. – fejlesztés előtti kérdőív (3.2.5. *Status quo – Fejlesztés előtti vizsgálat*)

A projekt gyakorlati és elméleti előkészítése a tanórákon.

szeptemberben folyamatosan – diákkutatás (3.2.6. *Kutatásban kutatás: tanulók önálló kérdőívfelvétele*)

2. szakasz (Alkotás): október 2 - október 26.

okt. 4. – fókuszcsoporthoz beszélgetés (3.2.7. *Fókuszcsoporthoz interjú*)

A Kortárs - Kamasz Nézőpontok installáció elemeinek kivitelezése a tanórákon.

okt. 26. – múzeumi nap (3.2.8. *Látogatás a Ludwig Múzeumba*)

okt. 27. – visszajelző kérdőív a múzeumi napról s a projektről (utóreflexió) (3.2.9. *A visszajelző kérdőív tapasztalatai*)

3. szakasz (Befejezés, lezárás): október 28 – november 31. (dec. 6.)

Alkotás, a KKN installáció véglegesítése, kiállításrendezés.

nov. 30. – kiállításmegnyitó

dec.6. – projektzáró csoportos reflektív beszélgetés (4.3. *Reflexióim és tanulói reflexiók a kutatási kérdések tükrében*)

3.2.4. Megvalósulás

1. (Bevezető) szakasz: szeptember 1 – október 1.

Az bevezető szakasz főként a helyszín (a város, a romtemplom, az iskola és környéke), a mentortanárom és természetesen a csoportom megismerésével telt. Ezzel párhuzamosan a szakasz legfontosabb feladata a megvalósítani kívánt kortárs művészeti projekt koncepciójának körvonalazása, pontosítása volt, ami a csoport igényeinek, ötleteinek – vélt vagy valós – figyelembevételével, szakirodalmi kutatás és a témavezetőmmel való konzultációk mentén történt.

Az időhiányra való tekintettel tisztán hospitálási alkalmakat nem tartottunk, a mentortanárom ösztönzésére már az első találkozáskor felvettem a csoportnak a kortárs-kérdést és a projektfeladatot. Ezt az in medias res kezdést utólag nem tartom túl előnyösnek, hiszen elmaradt a lassú ismerkedés, a bizalmi légkör fokozatos megteremtése a közös munka megkezdése előtt. Már az elején hangsúlyoztam a diákoknak, hogy még nincs kiforrott koncepció, azt szeretném, ha az ő érdeklődésük mentén, együtt döntenénk róla. Azt gondoltam, hogy egy projektfeladatnak a diákok önálló döntéshozatala az alapja, de több napos-hetes vívódás után rá kellett jönnöm, hogy a „brainstorming” tanári iránymutatás, még inkább alternatíva-kínálás, vagy konkrétabb feladatkiadás nélkül nem feltétlenül visz közelebb a célhoz, még akkor sem, ha az meghatározott témák mentén (a városhoz/a romhoz kötődő emlékek, élmények; land art, interaktív vagy expanzív mű) történik. Azonban a tanulók kezdeti spontán gondolatainak, „random” asszociációinak is volt jelentősége – ezt tudatosan igyekeztem is szem előtt tartani, több közülük a végső munkában is megjelenik, egy-egy nézőpontdoboz arra épül, amit mindenképpen pozitív dologként értékelek.

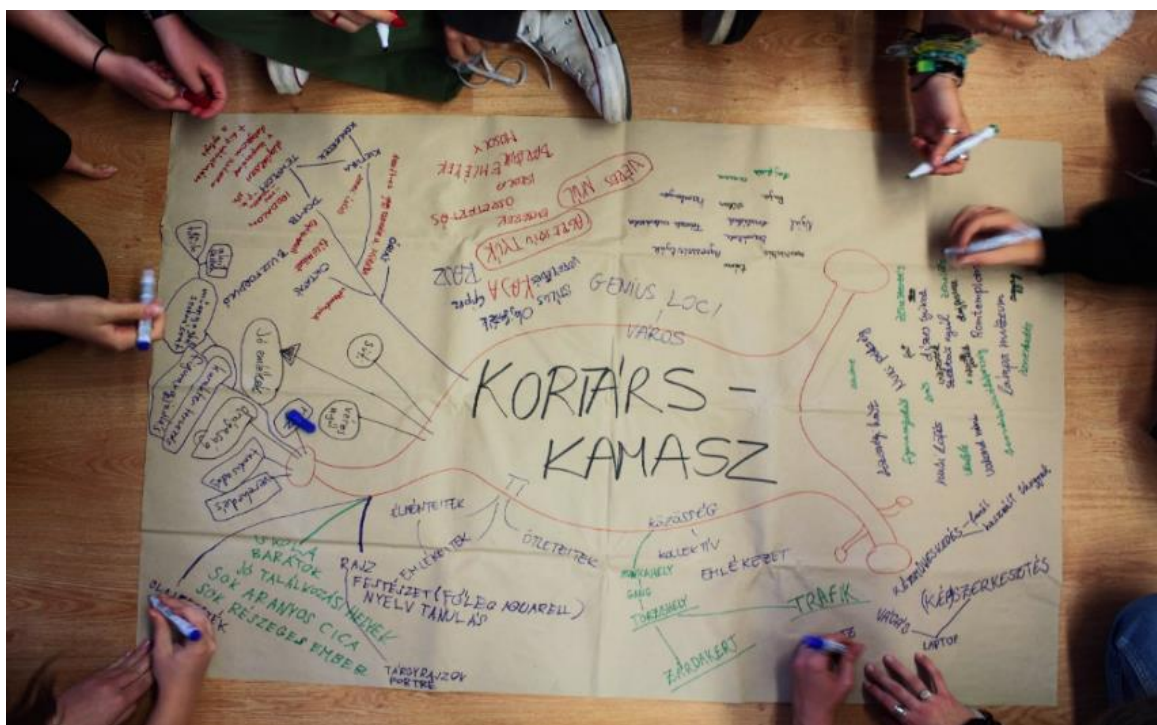
A második találkozásunkkor (szeptember 13.), az óra elején vettem fel a fejlesztés előtti vizsgálat adatait, néhány kérdésre kellett írásban válaszolniuk. Az óra két részből állt: egy rövid, informatív előadásban ismertettem és megbeszéltük a modern ill. kortárs művészet alapvető fogalmait, műfajait – ezek közül főként azokat, amik kapcsolódhatnak, felhasználóak

lehetnek a projektben (pl. land art, social art, kollektív művészet, konceptuális művészet, performansz, kísérleti művészet stb.), majd példákkal szemléltettem az elhangzottakat. Ezt a társaság kissé passzívan fogadta, néhány kérdés vagy komment érkezett részükről. Az óra második felében terepszemlét tartottunk: kísérteltünk a romtemplomhoz, ahol többszemponútú megfigyelés, fotózás után a tanulók tanulmányrajzokat készítettek, kiemelt figyelemmel az oszlopokra, oszlopfőkre, ugyanis ekkor az emlékek oszlopának – mint a rom-kérdésre adott alternatív művészeti válasznak a megépítése volt a projekt víziója. 1. óravázlat (1. sz. melléklet)

Az első héten elkészítettem a projekt Classroom csoportját a feladatkiadások és az iskolán kívüli kommunikáció megvalósulására, a projekttel kapcsolatos részfeladatok rendszerezésére. Itt készítettem assignmentet az önálló kutatási feladatnak (kérdőívezés) a kérdőív feltöltésével. Sajnos a csoportba való belépés is több hétbe telt egyes tanulóknak, a használata pedig teljesen kudarcba fulladt, mindössze két tanuló adta be a kiadott feladatot azon a felületen. (Később a differenciált online kapcsolattartás vált működőképpé, a csoport négy tagjával Instagram csoportban tartottuk a kapcsolatot, a többiekkel emailben, vagy a csapattársaik közvetítésével.)

A következő heti alkalom (szeptember 20.) fő célja a végső produktum tervének eldöntése volt, amit gondolattérkép készítésével kíséreltünk meg. A térképre (2. kép) felkerültek az általam meghatározott fogalmak, tartalmak (pl.: város, közösség, genius loci, kollektív emlékezet, élményeitek, ötleteitek) majd a tanulók gondolatai a következő kérdések mentén: 1. *Miben vagytok jók, mit csinálnátok szívesen?* 2. *Milyen technikával szerettek dolgozni / Mit próbálnátok ki szívesen?* 3. *Milyen helyszínek fontosak számodra a városban? Milyen élményeid kötődnek ezekhez a helyekhez?* Ebből egy komplex fogalomhálót kaptunk, amihez a későbbiek során is vissza tudtunk nyúlni, bár ezt a fajta tudatosítást, úgy érzem, még inkább segíteni kellene, hogy lássuk, honnan hová jutottunk el.

1. kép. Gondolattérkép (mindmap)

A térképen három alkotás-alternatívát kínáltam nekik, amiket egyszerű makettekkel szemléltettem:

- szabadtéri oszlop építése ennek megfelelő anyagokból (pl. formába öntött rétegazéses technikával beton, gipsz, kő, textil, agyag, fa, növényi részek stb. felhasználásával)
- **szabadtéri/beltéri oszlop létrehozása önálló elemekből, amit mindenki maga formál meg (anyaglehetőségek: fa, kő, ytong, gipsz, beton, papír, hungarocell, szivacs, textil). Az összeállítás egy kísérlet (a borulás lehetőségével), önálló kis oszlopkezdemények is maradhatnak.**
- mozgó installáció, majd oszlop készítése műanyagra: grafikai megoldások, rajzok és feliratok összessége a felületen. Kreatív fotózás (pl. a zsámbéki rom „becsomagolása” kényszerített perspektívával), majd a nejlonkerítés feltekerése egy papírhengerre, modern kori hirdetőoszlop létrehozása

Közös megbeszélés után a lányok szavazhattak a szerintük legalkalmasabb tervre, aminek nyertese egyhangúan a legoval szemléltetett, önálló egységekből épülő (egyéniileg alakítható, de összeépíthető) verzió lett. Viszont se a formát (kocka, henger, más?), se az anyagot, technikát nem sikerült ekkor eldönteni (ahányan, annyi félét szerettek volna), úgy tűnt, fárasztó volt számukra ez az elméleti munka, szívesebben vették volna, ha kész feladatkiadást kapnak, hisz

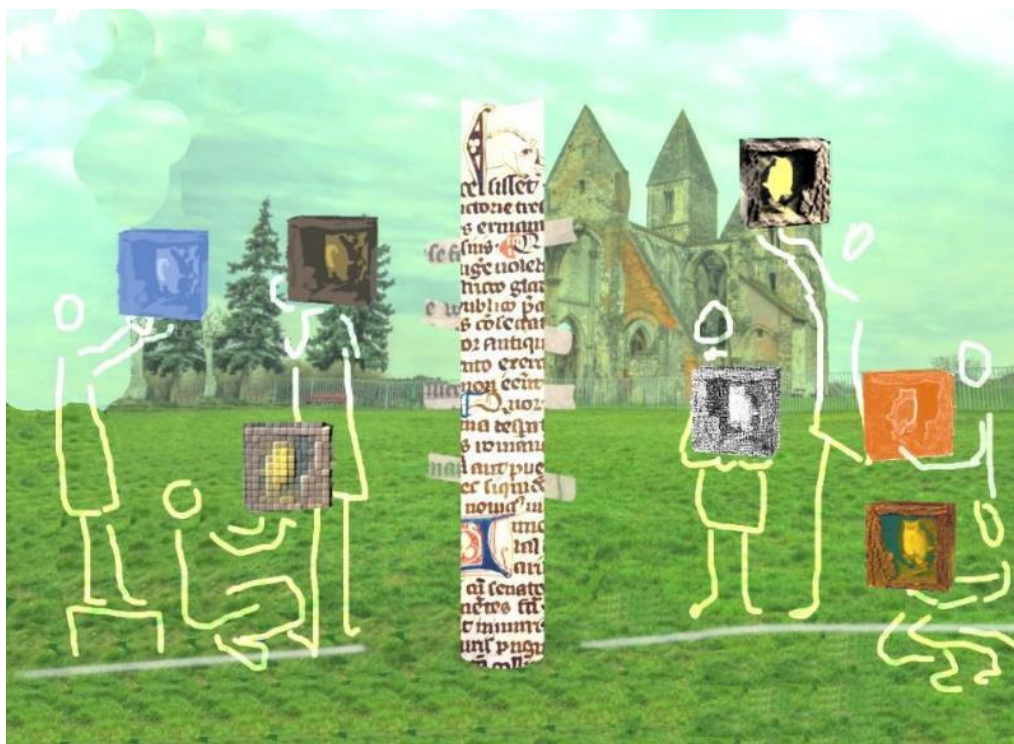
eddig ehhez voltak hozzászokva. A projekt célját képező objektummal kapcsolatban számos kérdést kellett átgondolnom, a kollégáimmal és a tanulókkal együtt megvitattunk:

Land art-szerű alkotás legyen – tehát a természetben megvalósuló (ennek megfelelő, időjárásálló anyagokkal – vagy épp ellenkezőleg, így az entrópia jelenségét vizsgálva), *vagy beltérbe tervezett?* (A kint használható (fa, beton, tong stb.) alapanyagok beszerzését túl költségesnek és problémásnak ítéltük, ezért erről lemondtunk.)

Vonjuk-e be a szélesebb (iskolai és/vagy városi) közösséget a projektbe (ezzel a kollektív, expanzív kritériumnak eleget téve) *és ha igen, hogyan?* (Erre a választ végül a diákok kérdőívfelvételei jelentették.) *Legyen-e a munkának egyéni része* (részekre osztható legyen-e a munka), *vagy közösen, egy művet hozunk létre?* *Hogyan építsük bele a diákok egyéni érdeklődési körét, különböző asszociációit?*

Így jutottunk el szeptember végére a kollektív emlékek és vélemények nézőpont-oszlopa (the view coloumn of collective momeries and opinions) köré rendezett emlék – és nézőpontdobozok/kockák (mindboxes, mindcubes viewboxes, memoryboxes) installáció elképzeléséig.

2. kép. Az installáció digitális látványterve

A szeptember 27-ei órán prezentáltam nekik az elképzelt installáció digitális látványtervét (5. kép), az óra többi része az önálló doboztervezésről szólt, amihez a Fluxus FLUXHIBITION #3:

Thinking Inside of the Box projektjéből és Joseph Cornell vegyes technikájú (kollázs, montázs, assemblage) dobozaiból inspirálódtunk. Így egy szűk hónap alatt egy szerteágazó, számtalan ötletet és kivitelezési lehetőséget felvető, nehezen kristályosodó tervezési folyamat végére értünk.

2. szakasz (Alkotás): október 2 - október 26.

A szakasz fő feladatai az alkotómunka, a terv művészi kivitelezése és két, a projekt szempontjából nagyon értékes esemény voltak: az a fókuszcsoporthoz tartozó interjú, a másik pedig a Ludwig Múzeumban tett látogatás és annak előkészítése.

A fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetés a dobozok tervezése után, de még a kivitelezés megkezdése előtt (október 4-én) zajlott. Ennek előkészítéseként a témavezetőmmel kortárs témákat határoztunk meg a romtemplom kérdésköréből kiindulva, a tanulók által meghatározott doboztémákat beépítve, ezzel az emlékek nézőpontokká, véleményekké formálódása is megkezdődött. Ez új lendületet adott a kutatásnak és a projekt koncepciójának is. Bővebb leírás a megvalósulásról és az eredményekről a 3.2.7. *Fókuszcsoporthoz tartozó interjú* alfejezet alatt található. Az interjú tervezete és a hangfelvétel alapján írt kivonat (részlete) a 4. mellékletben található.

A tanulók változatos technikákkal és témákkal foglalkoznak dobozaikban: találkozunk képregényrajzzal, porcelánbaba - átalakítással a testi rekonstrukció és a zsámbéki babamúzeum(nak vélt kirakat) kapcsán, tapétáztak a helyi folyóirattal, berendezték a Zárdakert makettjét természetes és mű-anyagok felhasználásával, megjelenik a zsámbéki romtemplom montázs-szerű, akrilfestett álmokképe, gipszes gézbe mumifikált emlék(tárgyak) egy Chiharu Shiota inspirálta hálóban. A kivitelezéséhez sok esetben önálló gyűjtőmunkára, a komplex anyaghasználathoz rengeteg eszközre és alapanyagra volt szükség, ugyanakkor törekedtünk az újrahasznosítás elvére is. Az oszlopunkra hosszú vívódás és kudarcba fulladt próbálkozások után transzfer technikával kerültek fel a folyószöveggé alakított kérdőív-válaszok, melyeket a lányok a környékbeliektől gyűjtöttek. Az alkotómunka vezetése során a legnagyobb nehézséget az önálló felkészülést igénylő munkák motiválása és az iskolán kívüli kommunikáció megoldása jelentette.

Az általam szervezett egész napos tanulmányút, a Ludwig Múzeum *Nem vagyok robot* c. kiállításának megtekintése és a hozzá kapcsolódó bibliodráma foglalkozáson való részvétel október 26-án valósult meg a projektben szereplő tanulók és osztályfőnökük részvételével. Ezt megelőzően a felkészülés részeként részt vettem a Ludwigban tartott *Hatszemszög: Felemészt vagy felemel?* c. tudományos-művészeti előadáson, melynek témája a kiállításához kapcsolódva

a mesterséges intelligencia volt. Ez nemcsak a kortárs művészet iránti érdeklődés felkeltése szempontjából volt hasznos, hanem a fókuszcsoporthoz felmerült *eredeti vagy hamis, valódi vagy mű, természetes vagy mesterséges* és további témakörökhöz is kapcsolódott. A múzeumlátogatásról és az ezt követő írásos feedback tapasztalatairól a 3.2.8. *Látogatás a Ludwig Múzeumba* alfejezet számol be részletesebben.

3. szakasz (Befejezés, lezárás): október 28 – november 31. (dec. 6.)

Az őszi szünet utáni hetekben az alkotás befejező fázisa és az installáció elemeinek egyéni tökéletesítése, majd az installáció elkészítése, a kiállítás megnyitása és a záró beszélgetés felvétele volt a feladatunk.

A Kortárs – Kamasz Nézőpontok installáció a Keresztelő Szent János Iskola egyik kiállítóterében, a Takács Menyhért project roomban került berendezésre. (Megtekinthető volt: 2022.11.30. és 2023.1.16. között.) A kiállítást a projektmunkáról készült – általam forgatott és vágott – werkvideo levetítésével nyitottuk meg, november 30-án. (Videó elérése: <https://1drv.ms/v/s!AslGeC2DGVsEg9ldbXOMvmrEDDCLmA?e=CglbeJ>). A projektmunka végeredményeként született installáció a 4.1. fejezetben kerül kifejtése. A múzeumlátogatás után megírt kérdőíves utóreflexió kérdőív másik fele a kortárs művészettel és a projekttel kapcsolatos visszajelzésre adott lehetőséget. Ezt kiegészítendő, került sor a folyamat legvégén (dec. 6.) a projektzáró, visszajelző beszélgetésre, mivel szerettem volna, ha szóban, bővebben kifejtve, egymásra reagálva és az élményektől időben távolabb kerülve tudnak reflektálni, így árnyaltabb képet kapva a megéléseikről, gondolataikról. (Ennek szükségességét a kérdőívre adott felületesebb, kapkodó válaszadás, a kitöltés időpontja – ekkor még nem zárult le a folyamat, nem épült meg az installáció – és a fókuszcsoporthoz kapcsolódó pozitív tapasztalatai indokolták.)

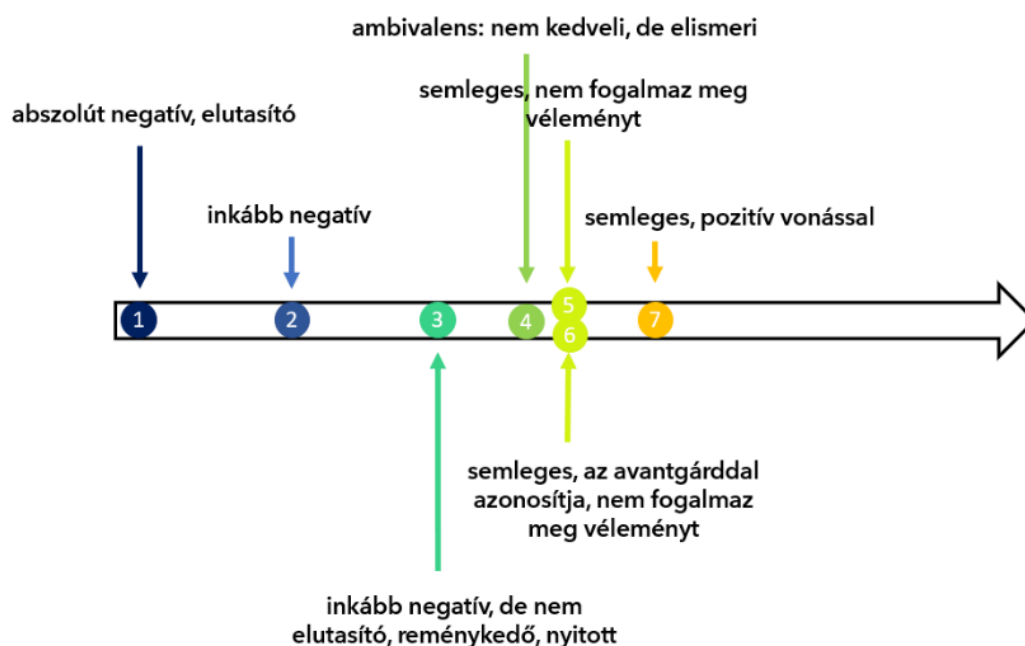
3.2.5. Status quo – Fejlesztés előtti vizsgálat

A kutatás egyik alapkérdése a mintát képező kamaszok a kortárs művészetről, művekről alkotott véleményének felmérése. A „tisztta lappal – üres fejjel” megírt, tehát a projekt előtti állapotot rögzítő felmérés eredményeit közlöm alább. (Vö.: 2. melléklet A fejlesztés előtti vizsgálat kérdései)

Ehhez a vizsgálathoz a következő hipotéziseket állítottam fel:

1. A tanulók nem fogják tudni egyértelműen meghatározni, hogy mi az a kortárs művészet, esetleg a modern, az avantgárd vagy az absztrakt, nonfiguratív, minimalista művészettel azonosítják.
2. Inkább negatív attitűddel és negatív konnotációkkal (zavaros, értékvesztett, túlkapó), esetleg némi érdeklődéssel fognak a kortás művészethez viszonyulni.
3. A tanulók a klasszikus művészetet részesítik előnyben a kortárssal szemben.

1. ábra. A fejlesztés előtti vizsgálat *Ezt gondolom/tudom a kortárs művészetről...* kérdésre adott válaszok grafikonos megjelenítése

Az ábrán látható, hogy a tanulók válasza a semleges és a negatív skálárészben helyezkednek el. Az *abszolút elutasító* és a *semleges, pozitív vonású* attitűd között *inkább negatív*, *ambivalens* és némi *nyitottságot* mutató, hozzáállással találkozunk. Így második hipotézisem (Inkább negatív attitűddel és negatív konnotációkkal (zavaros, értékvesztett, túlkapó), esetleg némi érdeklődéssel fognak a kortás művészethez viszonyulni.) beigazolódott. Fő okként a kevés

előzetes tapasztalatot látom kézenfekvőnek, nevezetesen azt, hogy a vizuális kultúrát oktató pedagógusok (egy része) alig szerepeltet kortárs műveket az óráján, a gyerekek ritkán, vagy nem megfelelő kontextusban találkoznak velük, tehát a kortárs művészet nincs integrálva a közoktatásba. „(...) a rajztanárok végleg leszakadtak a kortárs művészetről, ezért a hazai rajztanítási gyakorlat egyre távolodott a tantárgyban rejlő lehetőségektől” (Bodóczy, 2002) Ez az idézet már húsz éves, így érdemes lenne felmérést készíteni a témáról, online kérdőív formájában a vizuális kultúrát oktató pedagógusok megkérdezését egy potenciális további kutatási feladatnak tartom.

A kortársról alkotott vélemény kapcsán a következő megállapítások születtek (negatívól pozitív felé):

„Szerintem botrányos, ami a mai nap van” (1)

„(...) számomra kicsit ijesztő.” (2)

„(...) gyakran születnek merész, néha túl merész alkotások” (3)

„(...) én kevésbé szeretem a kortárs művészetet. A régi korok művészete számomra több dolgot ad át (...) Nehezen tudok általánosítani, mert a kortárs művészetben is vannak gyönyörű alkotások. A kortárs művészetben azt szeretem, hogy némelyik művész sok problémára világít rá.” (4)

„Nem kifejezetten ábrázol konkrét vagy komplex alakokat. Legtöbbször inkább érzelmeket fejez ki (...)” (5)

„(...) régen inkább információt közöltek, ma meg már érzelmeket fejez ki, nagyon absztrakt (...) nagyon realiztikus” (6)

„A k. m. /kortárs művészet/ jobban azonosul velünk.” (7)

Az első hipotézisem a kortársról alkotott tudásukra vonatkozott, ami a véleménnyel összevont feladatban szerepelt, így a válaszokban is keveredett az előzetes tudás és a vélemény. Az *Ezt tudom a kortárs művészetről* részre a következő megállapítások születtek:

„Szabadabb, korlátlanabb, kevésbé megfogható, mint a klasszikus művészet, (...)”

„A mai problémákat használja, hozza fel. Mai dolgokat tartalmaz, az emberek a mai felfogást alkalmazzák a művel csinálásakor.” Ez alapvetően helytálló megállapítás.

„Amivel még szintén összefutok gyakran /a kortárs művészettel kapcsolatban/, az az illusztrációs stílus, ilyen pl.: karakterrajz, tervező grafikus.” A tanuló kapcsolódása az alkalmazott kortárs művészethez köthető: illusztrálás, karakterrajz, tervezőgrafika.

„Azt, hogy régen inkább információt közöltek, ma meg már érzelmeket fejez ki, nagyon absztrakt és kicsit „precízebb”, mint régen. Nagyon realiztikus.” Az absztrakt és a realista ábrázolásmódot kapcsolja hozzá (ambivalencia), megállapításai zavarosak, nem helytállóak.

A kérdéssor a metaforavizsgálattal rokon részt is tartalmazott: a kitöltőknek hasonlatot kellett írniuk a kortárs és a klasszikus művészetre, majd indokolniuk is kellett azt. Ebből nagyon izgalmas és szemléletes asszociációk születtek.

Tanulók asszociációi a kortárs művészetre: **skizofrénia**, mert sokoldalú; **a jelen**, mert mai emberek csinálják; **egy hibajavító**, mert eltakarja a szépséget a sok erőlködés; **egy torz tükör, amelynek folyton változik a felülete**, mert az értelme magja nem változik, csak az alakja; **egy sűrű dzsungel**, mert sokszor nem lehet átlátni, miről is szól; **érzelem**, mert a mostani művek számomra érzelmeket, mentális problémákat adnak át főleg; **egy érzés**, nagyon intenzív.

Tanulók asszociációi a klasszikus művészetre: **építészet**, mert precíz; **a múlt**, mert régen élő emberek csinálták; **egy műanyag szemét**, mert millió évig is itt marad a föld atmoszférájában; **a fa törzse**, mert az az alappillér, és az táplálja a leveleket, anélkül nem is léteznének; **egy virágos rét**, mert a legtöbb ember gyönyörködik benne, de minden egyes virág kicsit más, mint a különbözőművek; **életérzés**, mert inkább hangulatokat, érzéseket ad át, **egy kirakós**, mert ekkor fedezték fel a művészetet.

A kortárs művészethez kapcsolódó asszociációk első csoportja (**skizofrénia, torz tükör, sűrű dzsungel**) az indoklásaikkal együtt olvasva negatív konnotációt hordoznak magukban. A kiismerhetetlenség, útvesztő-jelleg, a sokoldalúság-sokszempontúság, a furcsaság, a változékonyság fogalmai kapcsolódnak hozzájuk, amiből kiérezhető, hogy ismeretlennel állunk szemben. A klasszikus művészetre adott – az előbbiekkal párhuzamos – asszociációk ezzel szemben inkább pozitívak (a harmadik hipotézis teljesülése): **építészet, fatörzs, virágos rét**. Mindenképpen értéket képvisel: precíz, szerkesztett, tudatos, központi, megtartó, éltető szerepe van (alappillér), amire építkezni lehet, emellett pedig sokszínűségével és szépségével gyönyörködtet.

A **hibajavító** és a **műanyag szemét** páros érdekes, mert önmagában véve a két szót épp ellentétes töltéssel értelmezhetnénk, mint ahogy azt a tanuló az indoklásában kifejti. A hibajavító, mellyel egy elírást, hibát „jóvá tehetünk”, pozitív, gondolhatnánk akár arra is, hogy a kortárs művészet „javítja ki” a klasszikus művészetben elkövetett „hibákat”, az indoklás viszont („eltakarja a szépséget a sok erőlködés”) egyértelműen a negatív jelleget erősíti. Úgy a „műanyag szemét” fogalomhoz is az értéktelenséget kapcsolnánk, viszont a válaszadó a maradandóság, értékörzés, elpusztíthatatlanság fogalmát fejtette ki indoklásában.

Külön csoportot alkot a **jelen-múlt** pár. A kortársat a jelennel, a klasszikust pedig a múlttal azonosítani az alkotás születésének ideje alapján, kézenfekvő. Szintén egy következő csoport az **érzelem** és **életérzés** pár. Nehezen szétválasztható fogalmak, az indoklással együtt zavaros gondolatmenetet feltételeznek. Többször előfordul, hogy a tanulók az érzelmekhez kapcsolják a kortárs művészeti alkotásokat, ezt érdekesnek tartom, nem számítottam ilyen jellegű megközelítésre.

3.2.6. Kutatásban kutatás: tanulók önálló kérdőívfelvétele

„Minél nagyobb és híresebb az épület, ami romokban áll, annál nehezebb eldönteni, hogy mi legyen vele. Együtt kell élni a monumentális rommal. Mitológiává válik, történetek kapcsolódnak hozzá, a városkép része lesz, a velünk élő múlt szimbóluma, a pusztulás elkerülhetetlenségének metaforája.”¹²

(Horváth Dániel)

A projekt második hetében arra jutottunk, hogy a nagyobb közösség bevonása a munkába egy papír alapú kérdőív segítségével fog megtörténni. A kérdőív (3. sz. melléklet) szövegezését én készítettem el, a kérdőívfelvétel (adatgyűjtés) pedig a diákok feladata volt (bár utólag, érdemes lett volna őket is bevonni a kérdések megalkotásába). Körülbelül három hét állt a rendelkezésükre az emlék – és véleménygyűjtésre (fejenként 10 db kérdőív kitöltését kértem), amit az iskolában, Zsámbék városában és a családjaikban (Zsámbéki – medencében lakók) hajthattak végre. Ez, mint utólag kiderült, irreális elvárás volt, ugyanis összesen 33 válasz került begyűjtésre. Két-három lány becsületesen 8-10 kérdőívet visszahozott, a többiek inkább a közös kalandot választották, együtt mentek a piacra és a kocsmába kitöltőket keresni. Így a válaszok meglehetősen változatos mintával szolgáltak, de néhány fogalom (család, barátok, iskola, otthon) és helyszín (templomrom, KSZJ/Zichy-kastély, Nyakas-hegy) ismétlődésével meghatározóvá vált. Néhány érdekes történetre is fény derült, a rom sorsával kapcsolatban pedig teljesen megoszlottak a vélemények. Az utolsó kérdésre adott válaszok alapján a kitöltők a Robert Ginsberg¹³-féle két romszemléző magatartásba sorolhatóak: az egyik a *romantikus*, a másik a *klasszikus*. Előbbiek a romot romos állapotban hagynák, amit melankólia és nosztalgia leng át, utóbbiak pedig a szakszerű felújítás, kiegészítés szorgalmazói. „Nem a rom a lényeg,

¹² Horváth 2018:7

¹³ Ginsberg, R. 2006. The Aesthetics of Ruins, *The Journal of Aesthetic Education*. Vol. 40, No. 4 (Winter, 2006). 118-121. University of Illinois Press.

hanem az, ami egykor volt.” – fogalmaz az egyik helybéli. Az összes beérkezett választ begéptük és folyószöveggé alakítottuk, amiből az egyik – az irodalom és írás iránt leginkább érdeklődő – csapattag bizonyos szavak kiemelésével létrehozott egy „metaszöveget” (pirossal írt szavak). A szöveg transzfer technikával egy az egyben felkerült az oszlopra, hol jobban, hol kevésbé láthatóan, mint ami az idők során megkopott, kifakult.

3.2.7. Fókuszcsoporthoz tartozó interjú

„A fókuszcsoporthoz természetesebb környezet, mint az egyéni interjú, mert a résztvevőket befolyásolják, mint ahogy ők is befolyásolnak másokat, éppúgy, mint a való életben.”¹⁴

(R. A. Krueger)

Bár már az ÚNKP pályázati kutatási tervemben is utaltam a fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetés mint lehetséges adatgyűjtési módszer alkalmazására, a megvalósítás szükségessége a terepmunka harmadik hetében vált biztossá. Ekkorra a projekt célja, a várt műalkotás és a koncepció is körvonalazódott, de az alkotómunka érdemi része még nem kezdődött el. A tanulók a nézőpontdobozok tervezése utáni héten (2022.10.04.) valósult meg (a 10 perces szünetet figyelmen kívül hagyva) nagyjából 60 perc alatt, hiányzás miatt a projekt öt tagjával. A beszélgetést a 3.2.1. *Művészeti projekt koncepciója* c. alfejezetben részletezett témapárok mentén zajlott. Ezekhez a fókuszfogalmakhoz egy-két kortárs műalkotást is kapcsoltam (ez volt az interjú ún. „stimulusanyaga”¹⁵), ezzel szemléltetve az adott téma kortárművészeti megjelenését és indirekt módon erősítve azt, hogy ezek a művek az ő valóságukhoz, az őket foglalkoztató kérdésekhez (is) kapcsolódnak. Ezzel a módszerrel egyszerre szereztem információt a kortárs művekre adott reakcióikról oldottabb közegben – ami őszintébb megnyilvánulásokat feltételez – és a hétköznapi, aktuális kérdésekben foglalt álláspontjukról. A beszélgetés terve és kérdései, a vetített képanyaggal és az átirat részletei a 4. sz. mellékletben találhatóak. A beszélgetésről – tanulói-és szülői beleegyezéssel – hangfelvétel készült.

Témapárok, a hozzájuk kapcsolt művek és a kérdések:

1. *megőrzés, újjáépítés*; a zsámbéki romtemplomról és a rekonstrukciós látványtervekről vetített fotók; **Mi legyen a sorsa? Maradjon műemlék vagy váljon belőle újra funkcionáló épület?**

¹⁴ Krueger 1994:19

¹⁵ Vicsek 2006:37

2. *élő/ holt, funkcionáló/funkción kívüli*; Damien Hirst formaldehides „állatszobrai” (1990-2022), **(Damien Hirst állatai áldozatok a művészet oltárán?) Ti miért hoztok áldozatokat a mindennapjaitokban? Miről mondotok vagy miről mondanátok le?**
3. *valódi/mű, eredeti/hamis*; Cindy Sherman Untitled Film Stills sorozata (1977-1980) és Patricia Piccinini hiperrealista antropomorf állatszobrai; **Mit gondoltok a plasztikai sebészetről? Ha meg lenne rá a lehetőségek ti élnétek vele? A smink vagy a karcsúsító harsinya, a push-up melltartó hamis képet ad, vagy épp csak kiemeli, megszépíti a meglévőt? (Mi a helyzet a hajfestéssel, műkörömmel, tetoválással?) Elképzelhető olyan testi beavatkozás, ami szükséges, vagy épp életmentő?**
4. *elmúlás, öregedés/ örök fiatalság, régi/új*; Ervin Wurm idősödő férfiakra készített akt fotói, (kapcsolódó, de nem vetített Andres Serrano 2002-es kiállításának botrányt okozó plakátja egy idős meztelen nőről); **Mit gondoltok idős emberekről? Ha lenne olyan szer, ital, mint a mesékben, ami örök fiatalságot biztosít, ti vennétek belőle? Féltetek az öregedéstől? Mi ijeszt meg benne?**
5. *természetes, mesterséges*; Jamie North: Élő oszlopok, Andy Goldsworthy, Richard Long landart munkái; **Műfű, művirág vagy inkább valódi? Mit tud az egyik és mit a másik?**
6. *hagyomány/ új nézőpontok*; Jeff Koons: Gazing Ball sorozata (2014-15) Kevin Lynch: Mental Maps (1960) és Chiharu Shiota: Web of Time (2020), Maurizio Cattelan: A kilencedik óra (1999); **Kiüresedtek az értékeink, hagyományaink? Értékvesztett a mai világ az előző korokhoz képest? Mint jelent számotokra a vallás, hogyan élitek meg? (Megújítható, modernizálható-e az egyház (pl. cölibátus, muszlim női viselet)?)**

Az érdeklődés felkeltése teljes mértékben sikerült. Az első kérdés utáni megilletődött csöndet leszámítva ilyesmi nem volt jellemző a beszélgetésre. Úgy érzem, a „megengedő, engedékeny légkör”¹⁶ (Litosseliti 2003; Krueger 1994; Vaughn-Schumm-Sinagub 1996) biztosítása is. Őszintén és lelkesen, intenzíven reagáltak mind a kortárs művekre, mind a kérdésekre, így az aktivizálásuk és megszólításuk úgy gondolom, teljes mértékben megvalósult. A kérdések utáni elkalandozásaikból, „sztorizásukból” kitűnt, milyen fogékonyak a bizarr, horrorisztikus dolgokra és az is, a legtöbb felmerült dologról határozott véleménnyel rendelkeznek. Egy mélyebb érzésű lány néha szinte filozofikus gondolatokat fogalmazott meg.

Vitakultúrájuk még nem túl fejlett, a beszélgetés hevében sokszor egymás szavába vágtak, vagy egyszerre beszéltek, de ez teljesen elfogadható, nem befolyásolja negatívan az interjú értékét.

¹⁶ Vicsek, L. (2006) 22.o.

Hallatlanul izgalmas volt számomra ez a szituáció, az izgatott, heves, értelmes megnyilvánulásuk egy-egy téma kapcsán a projekt egyik csúcspontja volt. A kortárs művekre adott reakcióik általában megegyeztek: elborzadás, kérdés-zápor (Ez most mi? Ez meg hogy?), de sok esetben némi magyarázat után hamar elkapták a mű koncepciójának fonalát és tovább vezették azt. Egy esetben – ami számomra nagy meglepetést okozott – az egyik lánynak Patricia Piccinini műveiről és általában a hiperrealisztikus szobrászatról eszébe jutott egy referenciamű az idei Velencei Biennáléről (Velencei Biennálé, Velencei Pavilon. *Paolo Fantin: Lympha*, 2022). Ezt a művet volt szerencsém élőben látni, így egy nagyon szép kapcsolódás jött létre. Ezzel szemben a feltett kérdések – amik persze szándékosan megosztóak voltak – jóval diverzifikáltabb reakciókat váltottak ki, olykor ellentétes vélemények hangzottak el, alkalmanként kisebb vita is kibontakozott.

Néhány idézet szemléltetésül az *elmúlás, öregedés és örök fiatalság, régi és új* kérdésköréhez kapcsolt **Hogyha lenne olyan szer, amitől örökké fiatalok maradhatnánk, ti vennétek belőle?** kérdésre adott válaszokból:

((egyszerre)) **Persze! / Igen / Nem**

D: Én, hát én persze, száz százalékgig biztosan.

M: Fiatal szeretnél maradni?

D: Hát, nem is az, én nem szeretnék megöregedni.

Cs: Ez azt jelentené, hogy **örökké élünk?**

(...)

M: És miért nem szeretnél megöregedni?

D: Azér' mer' én=úgy gondolom, hogy az öregek, úgy gondolom, hogy kiszolgáltatott helyzetben vannak, nekik **segíteni kell**- nemrég fölsegítettem, mikó' mentem haza egy öregembert az útról, mert elesett és nem tudott felállni, aztán tényleg=így **tényleg** nagyon **rávannak** szorulva mások segítségére és én nem szeretném megtapasztani, hogy milyen az, amikor így nem tudsz rendesen elfutni, ha van valami- vagy nem=nem=nem tudod annyira így, hogy mondjam, így **intenzíven** megvédeni magad, ha van valami, például egy fiatal=így tők sok, sokkal több mindent tud, mint például egy öreg, **én nem szeretném ezt megtapasztalni**, hogy milyen ilyen **gyengének** lenni. (...)

L: Én soha nem vennék be ilyet.

Cs: Én nem akarok megöregedni.

((egyszerre beszélnek, nem érthető))

D: Szóval Lara öreg vénasszony szeretne lenni-

L: Nem! Csak én ezt a természetes folyamatot ráhagyom **a természetre**.

S: Hát ez nekem nagyon nehéz, mer' az egyik részem arra hajlik, hogy az öregedés egy természetes folyamat és én abszolút ilyen szempontból a Larával vagyok, mert- nem tudom, nem tudnám elképzelni, szerintem az nagyon kínos lenne egy idő után, hogy mindig=mindig=mindig 25 vagyok, mittudomén, és akkor mindig a- az adott divattal kell foglalkoznom, meg az mondjuk 100 év után nagyon kínos lenne, hogy még nem=tudom, még mindig ilyen 100 éves- dolgokat mondok, vagy ilyesmi. **Viszont** olyan szempontból nagyon-nagyon biztató a dolog, hogy rengeteg-rengeteg időm van és **nagyon sok**, egy hatalmas nagy szeletet látnék a világtörténelemből például és nagyon sok ilyen- tudományos felfedezést látnék, megtudnám, hogy hova jutunk el ennyi meg annyi idő alatt- meg- ugye, hogyha az embernek több ideje van, akkor=így el tudom képzelni, hogy többféle karriert építenék ki, táthogy', hogy egyszer mondjuk, mittudomén 80 évig úrkutató lennék, aztán 80 évig író, aztán 80 évig mittudomén, tehát sokféle dolgot kipróbálhatnék- viszont -azt nem tudnám végig nézni, ahogy az összes szerettem így szépen lassan meghal és én egyedül maradok. Tát' az egy olyan dolog- ami miatt nem érné meg.

P: Hát amúgy én is csak azért nem venném be, mert hogy így én **soha** nem bírnám ki, hogy a szeretteimet így lássam meghalni... ((zavaros intermezzo)) meg azt se szeretném, hogy lássam őket – ahogy így megöregednek, érti- mert akkor mindig segítenem kell, mert azt=akarom,=hogy egyszer énnekem is legyen **családom, tök normális életet akarok**, nem karom azt, hogy még=itt (...) fiatal – fiatal legyek, mert tök jó ilyen- dolgai vannak az öregkornak is- egyébként.

L: Igen.

M: Hát, nagyon sokféleképpen telhet, az biztos. Cs: Már akinek.

L: Reméljük, hogy te nem olyan öreg leszel. Cs: Hát igen. ((gúnyosan))

Mind a gyerekek, mind az én számomra első próba volt ez, de a készülés és megvalósulás közben is tudatosítottam, hogy a módszer lényege az információszerzés a csoport nézeteiről, nem a tanítás és informálás az elsődleges cél (Vicsek 2016:22), valószínűleg ezt az érdeklődést és nyitottságot érzékelték is, ezért nyilvánultak meg bátran és őszintén.

(A hanganyag-átírat részlete a 4. sz. mellékletben található. A teljes anyag annak hosszára való tekintettel nem szerepel a mellékletben.)

3.2.8. *Látogatás a Ludwig Múzeumba*

Mivel a kutatásom fő témája a kortárs művészet és a kamaszok kapcsolatának és „kölsönhatásainak” feltérképezése volt, kezdetektől a terveim között szerepelt, hogy elvigyem a projektben résztvevő csapatot egy kortárs galériába, nagy örömmre, és az iskolavezetés nyitottságának hála, ez meg is valósulhatott. A Ludwig Múzeum választását nemcsak népszerűsége, hanem az iskola-múzeum-művészet hármásának erősítésére való törekvései, színes múzeumpedagógiai programjai is indokolták. Ezen kívül az akkor aktuális időszaki kiállítás (*Nem vagyok robot – a szingularitás¹⁷ határain*), úgy gondoltam, érdekes és aktuális lehet a diákok számára, bizonyos tartalmi aspektusaiban pedig a projektünk témaköreihez is több szálon kapcsolható (Vö: 3.2.1. *A művészeti projekt koncepciója*).

„A kiállítás alapvetően napjaink technológia fejlődésének a mindennapi életre gyakorolt erőteljes hatásáról szól. Nem egyszerűen az egyre újabb és fejlettebb médiumok és technikák állnak fókuszában, hanem azok következményei a társadalomban, az egyén életében. A kiállításban látható, a változásokra fókuszáló képzőművészeti művek sokféle megközelítést alkalmaznak, hogy megvizsgálják és stratégiákat javasoljanak az új kihívásokhoz. Olyan közismert jelenségek művészeti szempontú megközelítéseivel találkozhatnak az érdeklődők, mint a fake news, deepfake, digitális detox, life-hack, filter bubble, alternatív tények, CGI, mesterséges intelligencia, ro(bot)ok, online halhatatlanság...” (6)

A kiállítás megtekintését egy, körülbelül két órás bibliodrámá foglalkozás előzte meg, melyben rávezető játékok és kérdések után kortárs sci-fi novellarészletekkel dolgoztunk és „vittük színre” általunk elképzelt/óhajtott történetbefejezéseket. A foglalkozás lezárásban, a tanulók által megfogalmazott, jelenkorunkat leíró, kortárs gondolatokból emelnék ki néhányat, melyek jól példázzák a jelenkor és a jövő jelenségeire való éleslátásukat és érzékenységüket:

„Én azt vettem észre, hogy egyre inkább eltűnik a tudat az emberekből.” (Az automatizált, digitalizált világ kapcsán.)

¹⁷ Technológiai szingularitáson másként olyan lehetséges jövőbeli eseményt értünk, amikor a szuperintelligencia megjelenése miatt a technológiai fejlődés és a társadalmi változások felgyorsulnak, olyan módon és sebességgel változtatva meg a környezetet, amit a szingularitás előtt élők képtelenek felfogni vagy megbízhatóan megjósolni. (Forrás: <https://www.ludwigmuseum.hu/kiallitas/nem-vagyok-robot-singularitas-hatarain> 2023.01.12.)

„Ha mindenünk meglenne, nem lennének céljaink, nem lenne értelme az életnek. Nekem nem kell a mennyország.”

„Élő emberekkel nem lehet uniformizált világot létrehozni, robotokkal lehet.”

„Inkább leszek szegény, minthogy ne legyek szabad”

(Az egyik novella kapcsán, melyben egy uniformizált, de az alapszükségleteket mindenki számára kielégítő, szélsőségektől és veszélyektől mentes „burokvilág” és az ismeretlen, de szabad „kinti világ” áll szemben egymással)

Már ekkor, a kiállítás megtekintése előtt is megjelentek a digitalizáció, automatizáció, a „robotvilág” elhatalmasodásával kapcsolatos ellenérzéseik, ami talán az egész kiállítási anyagról alkotott véleményükre, múzeumi élményükre rányomta a bélyegét. A kortárs művekkel való személyes találkozásuk – megfigyeléseim alapján – a múzeumpedagógus vezetése ellenére, kellő idő és figyelem, türelem hiányában nem volt teljesértékű, viszont másnap a visszajelző kérdőívben sikerült egy-egy művet felidézniük, ami leginkább megragadta őket, ezekre pedig hetekkel később, a visszajelző beszélgetésben is érdemben tudtak reagálni, érdeklődők voltak. Bár a kiállítás befogadása felnőttként, odaszánt idővel (min. 1,5-2 óra) sem volt egyszerű: „Sűrű erdőbe visz minket a kiállítás, ahol gyakran nem látjuk a fától az erdőt. Szerintem még a fiatalok, akik már a digitális korszakba születtek bele, sem értik mindegyik mű lényegét (...)” (6) olvashatjuk a *Tiszatáj* kritikájában. Megerősíthetem a szerzőt a második állításában.

Ez az iskolán kívüli program nemcsak szakmai szempontból, de a tanár-diák viszony szempontjából is fejlesztő volt. A bibliodráma foglalkozáson például a csoport osztályfőnöke és én egy-egy, a lányokkal egyenértékű tagként vettünk részt, így ennek a demokratikus szituációnak a megtapasztalása és egymás gondolatainak mélyebb megismerése, úgy érzem, jótékony hatással volt a bizalmi légkör kialakulására, így a munkafolyamat további részére is.

3.2.9. A visszajelző kérdőív tapasztalatai

A múzeumi nap másnapján (október 27.) került kitöltésre egy visszajelző kérdőív a múzeumlátogatás és a projekt egésze kapcsán (a kérdések az 5. mellékletben olvashatók). Itt csak az előbbiről szólnék, utóbbinak a tartalmát a végső reflektív beszélgetéssel összegezve a 4.3. *Reflexióim és tanulói reflexiók a kutatási kérdések tükrében* alfejezet tartalmazza.

A kérdőívből kiderült, hogy egyik tanuló sem járt még kortárs galériában, így előzetes tapasztalataik ezen a téren sem voltak. Többen úgy nyilatkoztak a múzeumi programról, hogy a felmerülő témák és művek nyomasztóak voltak a számukra, amit a látványvilág csak még inkább erősített. Reflexiójukban többen írták a „megrázó” kifejezést a művekre és a témákra vonatkozóan.) Azt hiszem, ez nem meglepő és a legtöbbünk érzései hasonlóak. Az „érdekes” és „elgondolkodtató” fogalmak jelentek még meg és senki nem akadt, aki ne ajánlaná másoknak a tárlatot (néhányan figyelmeztetnek: kellő érdeklődés és türelem mellett, ami egyes tanulókból éppen hiányzott). A „saját életedre vonatkoztatható tartalmak” között megjelent a mobiltelefonhasználat és a technológia, a jövőben játszódó filmek, az arcok és robotarcok (mert az alkotó is hasonlókat rajzol), a 3D hologram (mert ő is csinált már ilyet). Abban, hogy „értőbb kiállításfogyasztók lettek-e a projekt hatására”, megoszlottak a vélemények (igen, nem, kicsit, annyira nem), de ennyi idő alatt nagy attitűdváltozás nem is elvárható. Az utolsó kérdésben egy-egy kortárs művet kellett választaniuk a kiállításról, ami megszólította őket, utoljára ezeket venném számba a Ludwig katalógusa alapján, tanulói indoklással. (A kategóriák a kiállításról származnak.)

A szingularitás flórája és faunája:

Zach BLAS & Jemima WYMAN **im here to learn so :))))))**, 2017, négycsatornás videóinstalláció.

A tanuló „nagyon szép és furcsa” szavakkal jellemezte a videó vizualitását.

Predikciók, algoritmus jóslatok:

BINAURA (NAGY Ágoston & SAMU Bence) **Jövőgép**, 2019, interaktív installáció, asztal, gong, rajzológép, papír, elektronika; változó méretek

Ezt az interaktív „jósológépet” többen ki is próbáltuk, egy analóg gép a sok digitalizált munka között, mely kézzelfogható eredményt produkál, mindenképpen figyelemfelkeltő. Megfigyeléseim alapján ez volt az egyik legnépszerűbb mű a tárlaton.

(Lawrence LEK **Geomanta**, 2017, CGI film, sztereó hang

Egy tanuló egy videót választott, de mivel több is volt, nem vagyok teljesen biztos a helyes beazonosításban. Minden esetre ez a tanuló küzdött rémálmokkal a film megtekintése után, ami korábbi rossz álmaira emlékeztette.)

Tech-hacking:

BIRÓ Dávid **Do You Accept Cookies? #1.0**, 2020 (sorozat | series) giclée nyomat dibondra kasírozva, fakeretben, 9 db fotó

Az „arcfelismerős játék”, fogalmaz a tanuló. Ezzel a sorozattal bővebben is foglalkoztunk, két kísérletező, kétszer negyvenöt perces vizuális kultúra órán. A mű megjelent továbbá a projektzáró beszélgetésen, „ma már ez is művészet” címszó alatt az egyik résztvevő által.

James BRIDLE **Autonóm csapda 001**, 2017, eseménydokumentáció, pigmentnyomat, videó, happening documentation

A tanuló indoklása, hogy ezáltal megértette, hogyan működik az önvezető autó. (Az önvezető autó kérdésköre a bibliodráma foglalkozáson is előkerült.) Bizonyíték arra, hogy a kortárs művészetnek is lehet informatív, tudás-megosztó szerepe, sőt.

Fake news:

BarabásiLAB **Az álhírek apostolai**, 2022 SoniLab: **Hálózatos hangtáj**, 2022

Saját élmény (hologram készítés mobiltelefonnal) miatt választotta ezt a művet és ő figyelt fel egyedül a különleges audiovizuális élményen túl a mű szándékára.

Digitális detox:

ZÁMORI Eszter: **Kezedben tartod – tenyérékszer**, 2021, (körtefa, olaj)

Indoklás: „mert mutatja, hogy mennyire hozzá vagyunk csatolva a gépünkhöz”

A választott (beazonosítha) művek anyaga levetítésre került a projektzáró beszélgetés alkalmával, ami további reflexióknak adott helyet. Bár a „színes zongorát” (Neil Harbisson & Pol Lombartem, Szonokromatikus zongora, 2022, performansz, átalakított zongora) senki nem írta, a mű elsődleges élménye (zongoráztak rajta) mellett, az utólag felismert kiborg-lét mindannyiójukat megmozgatta.

Úgy gondolom, hogy a kiállítás megtekintése szemléletbeli fejlődést és új nézőpontot hozott abban is, hogyan gondolnak a kortárs szemléletben született műveikre és önmagukra, mint (kiállító!) alkotókra.

4. Eredmények

4.1. A KKN installáció

„A művészeti kutatás természete szerint megcáfolhatatlan, hiszen eredménye a kész mű.”¹⁸

(Paternák Miklós)

A fenti idézet is alátámasztja azt a megállapítást, ami a kutatás során megerősödött bennem: az én megfigyeléseim és a tanulók írásos vagy szóbeli visszajelzései sem lehetnek olyan pontos indikátorai, olyan „objektív” mutatói a projekt – így a kvalitatív, művészetalapú kutatás eredményességének, mint a folyamat eredményeként, a résztvevő kamaszok keze nyomán létrejött műalkotás. Ezért elengedhetetlen, hogy az eredmények számbavétele során legelőször bemutatásra kerüljön a Kortárs – Kamasz Nézőpontok installáció mint a ROM-projekt végterméke, ami a zsámbéki KSZJ Iskolaközpont Takács Menyhért galériájának project room-jában került kiállításra.

Az installáció két fő részből áll: a csoportosan gyűjtött, kollektív emlékeket és véleményeket tartalmazó oszlopból (column of collective memories and opinions) és a hét mindboxból, amit egy-egy alkotó egyénileg készített. A nézői aktivitás kapcsolja össze a két részt: az oszlopot forgatva és a papírcsöveken keresztül nézve egy-egy kortárs kamasz nézőpont-dobozra láthat rá. A mindboxok a tanulók Zsámbékkal kapcsolatos élményeikből, emlékeikből kiindulva foglalkoznak őket érintő, általuk felismert kortárs jelenségekkel. A koncepcióleírásban és a fókuszcsoportban vázolt fogalompárok foglalják komplex hálóba a megjelenő személyes (emlékek elengedése, kötődések, megélések), helyspecifikus (a romtemplom kérdése) és globális (szépségideál, alkoholizmus) jelenségeket. (A 30X30 cm-s fakockák mindegyike vegyes technikával készült objekt. A közepén álló körülbelül két méteres oszlopra a mondatok transzfer technikával kerültek fel.)

A kiállításról készült fotók, videók az alábbi linken elérhetők:

<https://1drv.ms/u/s!AslGeC2DGVsEg9lRt0Tn3ri78RC3Fg?e=FiNaxM>

¹⁸ Paternák 2005:194

3. kép. Az elkészült installáció a résztvevőkkel a romtemplom árnyékában

4.kép A KKN installáció a KSZJ iskola kiállítóterében

„A művészeti folyamatok és alkotások – akár nyelvi értelmezését – annak tudatában érdemes megtenni, hogy bármilyen értelmezés alkalmazása mellett, a művészet specifikus, különleges, és nem változatható közvetlenül szociális interakciók leképezésévé.” (Juhász 2021:19.)

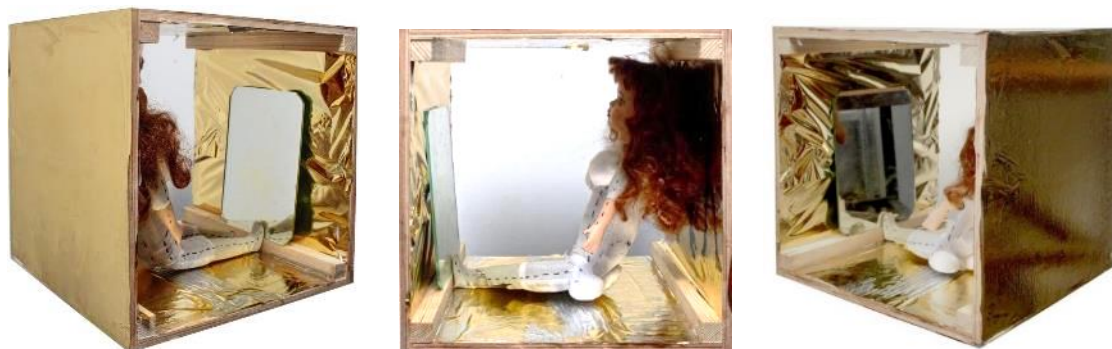
Juhász fenti idézetének tudatában emelném be a tanulók egyéni kivitelezésű emlék-nézőpont dobozműveinek (mindboxes, viewboxes) többnézetű fotóit és a dobozok rövid koncepcióját kutatói szemszögből. (A tanulók által írt doboz-leírások, indoklások megtalálhatóak a 6. sz. mellékletben, ahogy a kiállításon is szerepeltek.)

1. viewbox (5-7. kép)

Ez a doboz foglalkozik legexplicitebben a romtemplommal. Ez az álomszerű, örömteli vízió jelenik meg doboza külsején, a festett háttéren, montázs formájában. A templomrom hol szappanbuborékba zárva, új nézőpontban hol régi, eredeti rajzokon, rekonstrukciós ábrákon köszön vissza. A doboz belsejében egy-egy térkép-pár van, lakóhelye (Budajenő) és Zsámbék feltüntetésével. A számára fontos helyszínekben megjelölt pontokat fonal köti össze. Referenciák: *Jeff Koons* Gazing Ball sorozata, *Kevin Lynch* Mental Maps projektje és *Chiharu Shiota* installációi.

2. viewbox (8-10.kép)

A női nézőpont-doboz két szállal kötődik a projekthez. A személyes szál, hogy a készítőre nagy hatással volt a zsámbéki babamúzeum* ijesztő porcelánbabáinak tekintete a kirakatban. A másik a rom és a (női) test párhuzama, mely a szépség és fiatalság megőrzése, testi hibák elfedése végett rekonstrukcióra szorul. A baba-átalakítás egyfajta kritika, ironia – ahogy az alkotó fogalmaz. A baba a dobozban tükörbe néz, az arany fólia pedig minket tükröz. A baba lába menet közben eltörött, így a protézis-kérdés, mint szükségszerű testi kiegészítés is aktuálissá vált.

Referenciák: *Louise Bourgeois* és *Hans Bellmer* babái, *Jeff Koons* Gazing Ball sorozata, *Cindy Sherman* viewbox.

*mint utóbb kiderült, Zsámbékon nem működik babamúzeum, de ideiglenesen volt kiállítás a Piactéren, ahol egy ideig porcelánbabák voltak a kirakatban, erre emlékezhetett az alkotó.

3. viewbox (11-13. kép)

Ebben a dobozban az alkotó tárgyi emlékeinek múmiái, gipszes gézbe tekert emléktárgyai láthatók egy Chiharu Shiota inspirálta fonalhálóba illesztve. Az élő és holt témáról eszünkbe juthat az élő „megörökítésének” - tehát a haláltól, elmúlástól való megmentésének ősidők óta velünk élő készítése. Az ókori kultúrák testmegőrző rítusai (mumifikáció, balzsamozás) A konzerválás-értékmentés témaköréhez is kapcsolódhat, bár a „becsomagolt” tárgyakhoz az alkotó elmondása alapján inkább negatív emlékek fűzik, így ez a gesztus számára az eltemetést, elfeledést jelenti.

Referenciák: *Chiharu Shiota* installációi.

4. viewbox (14-16. kép)

A doboz a természetes és mesterséges kérdéskörhöz kapcsolható, hiszen egyaránt használ (újrahasznosított) műanyagokat: lego, fólia, műlevél és a természetben (a Zárdakertben) gyűjtött növényi eredetű alapanyagokat: leveles ágakat, gesztenyét. A doboz külső borítása a rom eredeti köveire és a téglakiegészítésekre utalva játszik a kétféle anyaggal. Hogyan viszonyulunk a természetes romláshoz és a szükséges, de mégis mesterséges kiegészítésekhez? Referenciák: *Jamie North* „élő oszlopai”.

5. viewbox (17-19. kép)

Ez a doboz kizárólag írásos dokumentumokra épít: régi dolgozatok, kották, a helyi hírlap, éttermi menü és a projekt kérdőívei találhatóak meg benne különböző „feldolgozásban”, összetépvé, felragasztva, összegyűrve vagy sárkány formájú origamiban. Néhány reflektív felirat is olvasható a doboz belsejében pl.: „az újság, amit nem olvasok”. Mindez tartalmilag a hagyomány-új nézőpontok témakörbe tartozik, színeiben pedig illeszkedik a központi oszlophoz.

6. viewbox (20-21. kép)

A hírhedt „nyulas doboz” a csoport tagjainak egy meghatározó, kollektív élményére épül, melyben egy kerítésre akasztott, félbevágott, véres nyúltetem szerepel. Ezáltal a szimbolikus elem által az élő és a holt, a funkcionáló és a funkción kívüli kérdéskörét érinti. A nyúl, mint áldozati állat - mely halálával tölti be küldetését - a háborúk és természeti csapások által rommá vált öregtemplom szerepére tesz metaforikus utalást. Az alkotó a doboz teljes felületét saját stílusában, képregényszerű rajzokkal díszítette, amik mind a városban játszódó történeteket, iskolai jeleneteket ábrázolnak, még a projekt tagjai is megjelennek rajta.

Referenciák: *Damien Hirst* formaldehydes és *Nicholas Galanin*, *Kate Clark*, *Deborah Sengl* „állatszobrai”.

7. viewbox (22-24. kép)

Ezt a dobozt az egyetlen helybéli alkotó urbánus legenda szereplőjének is beillő idős hölgy ismerőse ihlette, az ő attribútuma a dobozban felfüggesztett hatalmas szemüveg. Megjelenik benne az időseket és fiatalokat sújtó súlyos problémák egyike, az alkoholizmus (erre utalnak az üvegszilánkok és az italosüveg). Ennek okán az öregedés, elmúlás és örök fiatalság

témaköréhez kapcsolódik, a rom pedig dicsőségében is a romlás és a mulandóság kifejező szimbóluma.

Referenciák: *Ervin Wurm* aktjai, *Esterházy Marcell* Ebéd c. videója, *Andres Serrano* 2002-es kiállításának botrányt okozó plakátja, *Nicholas Nixon* fotósorozata *Brown nővérek*, *Aging Pride* bécsi Belvedere, 2017.

4.2. Az iskolaközösség reflexiója a kiállításra

A művészetalapú kutatás elemzői felhívják a figyelmet, hogy a folyamat során létrejött művészeti alkotás nem önmagában értelmezendő, az alkotás létrejöttének (társadalmi) kontextusa, melyet a művészeti termék (át)alakít, szintén fontos, így a műalkotásra adott reakciók fontosságára, a művészet mint kommunikáció ezen aspektusára is utal. (Juhász 2021; Huss-Cwikkell 2005; Mahon 2000). Ennek konkrét megvalósulás a kutatás folyamatában a következőképpen zajlott.

A ROM-projekt célja volt a szélesebb közösség bevonása, melyet a munkafolyamat közben a lokálpatriáknak szánt kérdőív-felvétel jelentett. Ez az adathalmaz explicit módon meg is jelent a végső installációban (kollektív emlékek- és nézőpontok oszlopa). A megszületett kiállítás viszont újra alkalmat adott a közönség, az iskolaközösség bevonására, ezért véleménynyilvánításra ösztönöztük őket: a kiállítótérbe kitettünk egy nagy papírt és néhány íróeszközt az alábbi felirattal: *Kritika és véleményfal* (utasítás: Írd le bátran és őszintén a látottakkal kapcsolatos véleményedet!) Bár ez zömmel felületes reakciókat adott, több pozitív visszajelzés és néhány konstruktív kritika is megjelent benne például: „Hát...kicsit elvont. A magyarázatok, leírások sokat segítenek! A doboz nagyon jó ötlet!”

Ezen kívül néhány iskolai dolgozót (7 fő: pedagógusok több szakterületről, tanulmányi és egyházi intézményvezető, iskolai rendszergazda) személyesen felkerestem azzal a kéréssel, hogy fogalmazzák meg a kiállítással kapcsolatos benyomásaikat, gondolataikat, ha esetleg vittek csoportot megnézni, a gyerekek reakcióit is osszák meg velem. Néhányaktól az elismerő szavak mellett hosszabb, már-már elemzésszerű kritikákat kaptam, ami arról tanúskodik, hogy tényleg megmozdították őket a látottak. Először tartottam kicsit a provokatív, elvont, itt-ott szélsőséges elemeket mutató anyag fogadtatásától, bár tudtam, hogy ez a vidéki egyházi intézmény különösen elkötelezett a művészetek iránt és aktív kultúraszervező szerepe van: az iskolaépületben (Zichy-kastély) folyamatosan láthatóak kiállítások, melyek a városközösség

számára is megtekinthetők. Továbbá a művészeti iskola tanulói is megmutatkozhatnak az épület más kiállítótereiben, a félévzáró kiállításokon.

Az alkotók osztályfőnöke szinte mindegyik dobozt azonnal be tudta azonosítani az alkotó személyével, pedig a munkafolyamatot nem követte nyomon. Ez megerősítő visszajelzés volt a tekintetben, hogy a tanulók egyéni elképzelései és karakterjegyei érvényre jutottak, ami a projektem kiemelt célja volt.

„Ez (most) nem egy andalítóan "szép" anyag. Inkább "gondolatébresztő", olykor provokatív, vitára sarkalló. De hát ilyenek a "gyerekeink". Örüljünk, hogy nyíltak és őszintén "beszélnek" arról, ami őket foglalkoztatja.”

„Több gimnazista osztállyal látogattunk el a kiállításra. Vegyes reakciókat váltott ki a tanulókból. Volt, aki teljes mértékben elzárkózott, mások megpróbálták nyitni és voltak, akik eleve lelkesedtek. Az a tapasztalatom, hogy a tanulók körében, főleg a művészet iránt is nyitó gyerekek voltak a legrugalmasabbak, azonban több pozitív meglepetés is ért.”

„Az is nagyon jó, hogy mind a hét alkotás másképp mutatja be Zsámbék központi "problémáját" a romot. Talán nem is annyira az építészeti romra koncentráltak a dobozok, hanem rommá lett életekre (alkoholizmus, elégedetlenség önmagammal), amelyek előbb helyreállítandók, mint az épület. Nagyon jó, hogy ilyen érzékenyek a gyerekek!”

A vélemények leggyakrabban visszatérő fogalma az „elgondolkodtató”. Ez összecseng Geisbühl a kortárs művészetről megfogalmazott, már idézett mondatával: „Nem gyönyörködtem, gondolkodtam”. Ezek szerint jó munkát végeztünk.

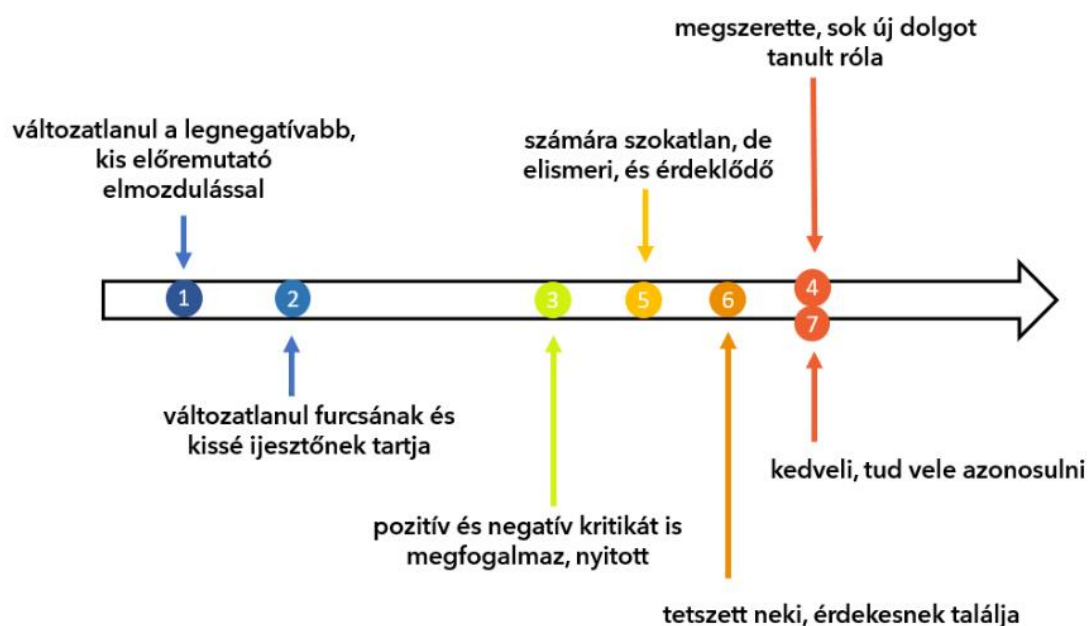
4.3. Reflexióim és tanulói reflexiók a kutatási kérdések tükrében

A 3.1.1. *Kérdések, hipotézisek* alfejezetben feltett kutatási kérdéseim a tanulók kortárs művekhez és problémakörökhöz, valamint a participatív, multidiszciplináris projektmunkához, az önálló és csoportos feladatmegoldáshoz való hozzáállásukra, a folyamat során a tanár-diák viszony alakulására és a projekt hatására történt attitűdváltozásra vonatkoztak.

A 3.2.4. *Status quo – Fejlesztés előtti vizsgálat* kiértékelésében részletesen bemutatásra került a tanulók fejlesztés előtti tudása, véleménye, asszociációi a kortárs művészet kapcsán. Ezzel összevetve a múzeumlátogatás után kitöltött utóreflexióval, a pozitív elmozdulás egyértelműen megfigyelhető. Reflexióik alapján, a legtöbben egy-egy kisebb nagyobb lépéssel közelebb

kerültek a kortárs művészet megértéséhez és elfogadásához, ami nem feltétlenül az „ez a kedvenc korszakom” véleményt jelenti, ez nem is volt, nem is lehetett cél. (A számok egyeztetik az egyes személyeket, így a változás iránya és mértéke személyenként követhető a két ábra összevetésével.)

2. ábra. Az utóreflexió *Mi a kortárs művészet, mivel foglalkozik? Mi a véleményed róla most?* kérdésre adott válaszok grafikonos értékelése

Megállapítások, érzések a kortárs művészettel kapcsolatban, ami alapján a 2. ábra készült:

„Az, hogy ez egy mosott sz*r. Nincs semmi fantázia benne és nem is fog meg.” – ennek a lánynak a véleménye az összegző beszélgetésre már finomodik: „Őszintén, én nem ítélem el, de nem a kedvenc korszakom a művészetben. Én jobban szeretem például a reneszánsz festményeket, abban több az élet, most meg már csak próbálják erőltetni..” (1)

„Nem változott a véleményem róla, még mindig megijeszt kissé és furcsának tartom.” (2)

„Kicsit üvöltő, de nagyrészt igaz, emellett sokszínű. Szerintem idővel közelebb kerül hozzám.” (3)

„Megszerettem a kortárs művészetet, sok új dolgot megtudtam róla.” (4)

„Nem olyan művészet, mint amelyet megszoktam, de ez is kreatív. Eddig nem voltam vele tisztában, hogy ez mi, de megfogta az érdeklődésem.” (5)

„Hát, nekem tetszett, érdekes.” (6)

„A mai dolgokkal foglalkozó művészet. Szeretem, mert tudunk vele azonosulni.” (7)

A fejlesztés során, ha attitűdjük nem is fordult teljesen pozitív irányba, az ismeretanyag bővülése és kortárs témákkal, korunk jelenségeivel kapcsolatos érdeklődésük és érzékenységük mindenképpen tetten érhető. A projektzáró csoportos beszélgetésben, mely 2022.12.6-án, körülbelül 60 percben, az összes tanuló részvételével valósult meg a következő kérdések kerültek megválaszolásra: *Milyen pozitív, negatív élményeitek, nehézségek, sikerélmény a projekt során? Mi a véleményetek a kortárs művészetről azok alapján, amiket a projekt során láttatok, ti magatok is alkottatok? Miben fejlődtek? (technikai tudás, elmélet, szemléletbeli, csapat vs. önállómunka, összetett gondolkodás) Volt-e olyan téma, ami megszólított titeket a projekt során? (Olyan dolog, mai amúgy is foglalkoztat)*

Néhány példa a kortárssal kapcsolatos megállapításaikra:

A kortárs művészet kevésbé koncentrált az esztétikára a régi korokkal ellentétben. Pedig „A művészet egyik legfontosabb lényege, hogy a szépséggel foglalkozzon” – fogalmaz az egyik tanuló. (Vö.: Geisbühl 2021:12)

A kortárs (legalábbis a konceptuális) művek nem adnak azonnali élményt, a nézőnek, a látvány megértéséhez olvasni kell – ami szépen visszaköszönt a KKN installációra adott nézői reflexiókban is.

A művészet fogalma nagyon kitágult manapság. Emiatt a tágasság miatt abszurd dolgok is létrejönnek. Régen sokkal körvonalazottabb volt ki művész és mi a művészet.

Ezek a sokszor naivnak tetsző kritikák összecsengenek Linda Weintraub amerikai művészeti író megállapításával, miszerint: „Nincs téma, nincs médium, nincs folyamat, nincs szándék, nincsenek szakmai protokollok és mentesek bármiféle esztétikai elvtől.”¹⁹ Úgy gondolom, a kritika megfogalmazásának ilyen szintű képessége nagy eredmény és a művészet ismeretének ezen a szintjén álló tanulók szájából nem megrovandó megállapítások, sőt, megszólíthatóságukat, érzékenységüket és kritikai érzékük mozgósítását mutatja. A társadalom- és jelen és

¹⁹ Angol eredeti: „No topic, no medium, no process, no intention, no professional protocols, and no aesthetic principles are exempt.” Linda Weintraub, *Making Contemporary Art. How Today's Artists Think and Work*, London 2003.

jövőkritikával kapcsolatos felszínen történő ellenérzéseik ellenére, valójában tökéletes kritikát fogalmaztak meg a máról és az előrevetített jövőről.

A megfigyeléseim és a tanulói reflexiók néhány esetben fordított arányát jól példázza egy tanuló esete: ő tanúsította a legnagyobb fokú passzivitást a folyamat során, így az alkotófolyamatban (pl. önálló anyaggyűjtés) is neki kellett a legtöbbet segítenünk, minden reflexiójában elutasítóan nyilatkozott a kortárs művészetről, viszont a mindboxának megvalósításával nagyon elégedett volt, a projektről alkotott véleménye is pozitív volt az írásbeli visszajelzése alapján.

A résztvevő diákok némi értetlenségének, passzív vagy olykor negatív hozzáállásának több oka is lehetett:

- szokatlan órai szituációk, a munkafolyamat, változékonysága, új formája, személyem szokatlansága
- a bekapcsolódó új témák, felvetések beépítése miatti kezdeti bizonytalanság, több szálon futó, komplex gondolatmenet és alkotómunka
- önálló (iskolán kívüli) anyaggyűjtésre támaszkodó alkotómunka
- előzmények nélküli „magas dózisu kortársaság”, a bemutatásra került anyag specifikuma
- a képzőművészettel és a vizuális kultúra órákkal kapcsolatos beidegződéseik
- a kortárs képzőművészet a közoktatás rendszerében betöltött (be nem töltött) szerepe, valamint a médiában, így a köztudatban való megjelenése

Felkészületlennek tűntek továbbá a csoportos gondolkodásra és kollektív munkára is, ezt a mindmap készítésekor hozott döntésük (önálló, egyénileg megmunkálható elemekből álló közös művet alkossunk) és szóbeli visszajelzéseik jól példázza.

Korosztályi sajátosság is a zárkózottság rejtőzködés, a bizalom megnyerésének, az érdeklődés felkeltésének és fenntartásának rettentő kihívása, amit Pók (2021) tapasztalatai is megerősítenek. Mindenképpen, mindkét félnek komfortzónából való kilépés volt ez a projekt, ami sosem zökkenőmentes folyamat, de úgy gondolom, hogy épp a buktatók, csalódások, felismerések, újrakezdések, nyitott kapuk miatt fejlesztett fokozottan. Mindazonáltal nagyszerű dolog volt megtapasztalni a tanár-diák partnerséget és a kölcsönös inspirálódást, amire egy komplex, több hetes, kiscsoportos alkotói projekt lehetőséget ad – még ha a kölcsönös tapasztalatlanságból adódóan csak töredékesen is.

Az eltelt idő rövidsége miatt messzemenő következtetéseket nehéz levonni e kis minta attitűdváltozásában, ennek ellenére úgy érzem, a közös munka több fronton is hiányt pótol: a tanítványaim életében és szakmai téren is. A kutatásomban vizsgált, címadó „kortárs kamasz nézőpont” nemcsak az alkotók elkészült munkáiban, hanem írásbeli és szóbeli reflexióiban is megnyilvánult, mellyel tükröt tartanak elénk és elgondolkodtatnak világunkról és a jövőről, melyre a kiállítás és a kutatási dokumentáció által a szélesebb közönség is felfigyelhet.

5. Záradék

A projekt és a dolgozat megszületéséért köszönet illeti erőn felüli emberi és szakmai támogatásáért Császár Lillát és Korcsmáros Ádámot. Köszönet továbbá a KSZJ iskola pedagógusainak és gondnokainak, nem utolsósorban pedig a résztvevő tanulóknak.

Irodalom

Bodóczy István 2002. A rajz, vizuális kultúra tantárgy helyzete és fejlesztési feladatai, *Új Pedagógiai Szemle* 52. évf. 11. sz. / 2002 157-170.

Bodóczy István 2019. Élménypedagógia kontraélményfestés: helyzetkép. Az *Új Művészet* elméleti melléklete 19/9, 9-10.

Bodor Péter (szerk.) 2013. *Szavak, képek, jelentés* - Kvalitatív kutatási olvasókönyv. Pszichológia és Társadalom.

Casey, M.A., Krueger, R.A. 1994. Focus group interviewing. In: MacFie, H.J.H., Thomson, D.M.H. (eds) *Measurement of Food Preferences*. Springer, Boston, MA.

https://doi.org/10.1007/978-1-4615-2171-6_4

Charman, H. & Ross, M. 2014. Contemporary Art and the Role of Interpretation. *Tate Papers/Autumn*. Tate, London.

Corbin, J. & Strauss, A. 2015. *A kvalitatív kutatás alapjai*. L'Harmattan Kiadó, Budapest.

Dick, D. & Watson, R. 2004. *School art: what's in it? Exploring visual arts in secondary schools*. National Foundation for Educational Research, The Mere, Berkshire.

Gaul Emil & Nagy Imre szerk. 2021. *Kézikönyv a vizuális kultúra tanításához IV., a „Moholy-Nagy Vizuális Modulok – a 21. század képi nyelvének tanítása” című kutatási programhoz*.

http://vizualiskultura.elte.hu/sites/default/files/announcement/4_kortars_kepzomuveszet_tanitasi_compressed.pdf (u.l.2022.09.09.)

Geisbühl Tünde 2021. Kortárs művek az órán. Részlet az 5-8. évfolyamok számára írt „kortárs vizuális művészet tanítása” modul programjából és megvalósításának tapasztalataiból. *Művészet és Élet: Vizuális Kultúra 1/3*. <http://vizualiskultura.ujsag.hu/wp-content/uploads/2021/05/1.%20Geisb%C3%BChl.pdf> (u.l.: 2022.10.1.)

Golnhofer Erzsébet 2001. *Az esettanulmány*. Kutatás-módszertani kiskönyvtár 3. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.

Hemrik László 2004. A kortárs művészet múzeumpedagógiai megközelítésének lehetőségei. In: *Új Pedagógiai Szemle* 2004/6. <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/a-kortars-muveszet-muzeumpedagogiai-megkozelitesenek-lehetosegei> (u.l.: 2022.11.01.)

Horváth Dániel 2018. *Mi romszemlélők*. DLA értekezés. Magyar Képzőművészeti Egyetem Doktori Iskola.

Huss, E.–Cwikel, J. (2005): Researching Creations: Applying Arts-Based Research to Bedouin Women's Drawings; *International Journal of Qualitative Methods* 4/4

https://sites.ualberta.ca/~iiqm/backissues/4_4/PDF/HUSS.PDF (u.l.:2022.10.4.)

Juhász Judit 2020. Megismerés, élmény és alkotás a művészetalapú kutatásokban. *Kovács–2019. TAVASZ–TÉL* 3–28. Corvinus Egyetem.

Klein, J. 2010. What is artistic research? In: *Gegenworte* 23, Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften.

Kovács Éva 2018. Interjú módszerek és technikák. In. Kovács Éva: *Közösségtanulmány* PTE–BTK Kommunikáció és Médiatudományi Tanszék.

http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszett/mmi.elte.hu/szabadbolcseszett/index7c0c.html?option=com_tanelem&id_tanelem=847&tip=0 (u.l.: 2022.11.04.)

McNiff, S. 2007. Empathy with the shadow: Engaging and transforming difficulties through art. *Journal of Humanistic Psychology*, 47(3), 392–399.

<https://doi.org/10.1177/0022167807302181>

Oblath Márton n.é. Fókuszcsoporth. In: Feischmidt Margit szerk.: *Kvalitatív módszerek az empirikus társadalom- és kultúrakutatásban*.

http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszett/mmi.elte.hu/szabadbolcseszett/index4b47.html?option=com_tananyag&task=showElements&id_tananyag=53 (u.l.: 2022.10.21.)

Orosz Csaba, Havasi Tamás., Gaul, Emil, & Tóth Tibor 2018. Digitális kultúra a kortárs képzőművészetben és a művészetpedagógiában. *Iskolakultúra*, 28 (1-2), 63-89.

<https://doi.org/10.17543/ISKKULT.2018.1-2.63>

Peternák Miklós 2005. Művészet, kutatás, kísérlet (Tudományos terminusok, módszerek, utalások és fogalmi rendszerek a művészetben az 1940-es és 1970-es évek között). *Ars Hungarica*. 33. évf. 1. sz. / 2005. pg. 193-212.

Sajnani, N. 2012. Improvisation and art-based research; *Journal of Applied Arts & Health* 3/1, 79–87.

https://www.academia.edu/1602581/Improvisation_and_art_based_research (u.l.:2022.11.2.)

Rezsonya Katalin 2007. *Tér és hely az alkotófolyamat és a műalkotás kontextusában*. DLA értekezés. Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Képzőművészeti Mesteriskola.

Ross, W. & McNiff (ed.), S. 2018. *Using Art as Research in Learning and Teaching – Multidisciplinary Approaches Across the Arts*. intellect Bristol, UK / Chicago, USA.

Stephanie Springgay, Rita L. Irwin and Sylvia Wilson Kind 2005. A/r/tography as Living Inquiry Through Art and Text. *Qualitative Inquiry*. 2005 11:897 DOI: 10.1177/1077800405280696

Szikra Renáta 2006. Ökokatedrális – növénysszentély. *Balkon*. 13. évf. 3. sz. / 2006. pg. 4-8.

Ványa Zsófia 2019. „Fogékonyak a kortársakra” – interjú a kamaszokról Kaposi Dorka művészettörténésszel, a Deák 17 Galéria vezetőjével. *Kortárs*

Online. <https://www.kortaronline.hu/aktual/interju-a-kamaszokrol-kaposi-dorka-muveszettortenesszel-a-deak-17-galeria-vezetojevel.html> (u.l.: 2022.10.1.)

Vicsek Lilla 2006. *Fókuszcsoport. Elméleti megfontolások és gyakorlati alkalmazás*. Osiris tankönyvek.

Internetes hivatkozások a szövegben:

- (1) <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/kortarsitas-2-0-azaz-contemporary-just-do-it> (u.l.: 2022.10.29.)
- (2) <https://www.ludwigmuseum.hu/akkreditalt-pedagogus-tovabbkepzes> (u.l.: 2022.11.02.)
- (3) file:///C:/Users/heszp/Downloads/1512162021_TER_2204061019_hirdetmeny.pdf (u.l.: 2022. 11. 04.)
- (4) <https://epiteszforum.hu/tervpalyazatot-irnak-ki-a-zsambeki-romtemplom-kiepitese> (u.l.: 2022. 10. 30.)
- (5) <https://www.ludwigmuseum.hu/kiallitas/nem-vagyok-robot-szingularitas-hatarain> (2023.01.12.)
- (6) <https://tiszatajonline.hu/kepzmuveszet/nem-vagyok-robot/> (u.l.: 2022.12.20.)

Mellékletek

1. Óravázlat

Időpont: 2022.09.13

Célok, fejlesztési feladatok:

Rövid-és középtávú:

- a művészetről szerzett tapasztalatok, benyomások metaforikus megfogalmazása az óra eleji rövid kérdőív segítségével
- önértékelés fejlesztése a saját célkitűzések és elvárások megfogalmazása által az óra eleji kérdőívben
- ismeretbővítés kortárs művészeti példák megismerése vetített előadás során
- a kritikus gondolkodás és önálló véleményalkotás fejlesztése a vetítés közbeni beszélgetések során
- az őket körülvevő épített környezet iránti érdeklődés felkeltése a zsámbéki romtemplom megfigyelésével és vázlatrajzok készítésével

Hosszú távú:

- az őket körülvevő világ, az épített és természetes környezet iránti érzékenység kialakítása, tudatos környezetalakítási szokások kiépítése
- a (kortárs) művészet iránti érdeklődés felkeltése
- az együttműködőképesség, empátia, érdekérvényesítés, alkalmazkodóképesség és ön-és társreflexió, kommunikációs képesség fejlesztése
- a projektszemléletű gondolkodásmód kialakítása

A fejlesztés menete	A fejlesztés vezetése	Idő-terv
I. KEZDŐ SZAKASZ		
Motiváció NYUGI, EZ NEM DOLGOZAT ÉS NEM IS SZINTFELMÉRŐ! 🤖 Azt írd, amire először gondolsz, az adott dologgal kapcsolatban. Nincsenek rossz válaszok! (De tényleg.) Est gondoltam/tudom a kortárs művészetről (Jellemzők, különbség a régi korok művészetéhez képest, eddigi tapasztalataid ilyen művekkel, ha volt): Szerintem a kortárs művészet olyan mint... mert... Szerintem a klasszikus művészet olyan mint... mert... Mit vársz a KORTÁRS-KAMASZ alkotói projekttől? Mit vársz magadtól ebben a projektben?	Fejlesztés előtti vizsgálat (előzetes tudáselemek, asszociációk, benyomások, attitűdök, elvárások felmérése, megfogalmazása a kortárművészettel és a projekttel kapcsolatban) elvégzése rövid kérdőív kitöltésével. A projekt alapkoncepciójának megbeszélése az utolsó két kérdésre való válaszadás előtt. A projekt koncepciója: Készítünk egy oszlopot (ami akár az egykori premontrei bazilika oszlopa is lehetne), amit a saját és a város közösségének a Zsámbékkal és a romtemplommal kapcsolatos	10 p

	történeteiből, kézzel fogható és szellemi emlékeiből építünk fel. Ezzel alternatív választ adunk a műemlék-megóvás dilemmájára, a kortárs művészet eszközeivel.	
II. BEFOGADÓ ÉS/VAGY ALKOTÁSI SZAKASZ		
Prezentáció, frontális előadás, beszélgetés– kortárs műfajok, technikák, művek szemléltetése, amik koncepciójukban, műfajukban vagy technikájukban inspirációt jelenthetnek a projekthez 	A kortárs művészet „behatárolása”: ’60-as évektől napjainkig, de ebből leginkább az, ami az adott kor problémáira, jelenségeire reflektál, az esztétikát sok esetben felül írja a koncepció kortárs műfajok számbavétele, rövid magyarázattal, fordítással kollektív művészet/expandív művészet, konceptuális videóművészet: Mikka Rottenberg videomunkájának megtekintése https://www.ludwigmuseum.hu/system/files/page/attachments/2022-06/kiadvany_final_web_small.pdf) https://youtu.be/YLjnykcIiDY értelmezés:	30p

Mika Rottenberg: Préselés, videó, 2010
– Ludwig Múzeum, Kiterjesztett Jelen 2022

<https://youtu.be/CzC90Ux1M2k>

Andy Goldsworthy munkái

Robert Smithson: Spiral Jetty (Spirálmóló)

Körülvett szigetek, Miami, Florida,
1980-1983

-affektív oldal: *Mi a benyomástok róla?*

-kognitív oldal: *Szerintetek milyen társadalmi problémák, jelenségek jelennek meg benne?*

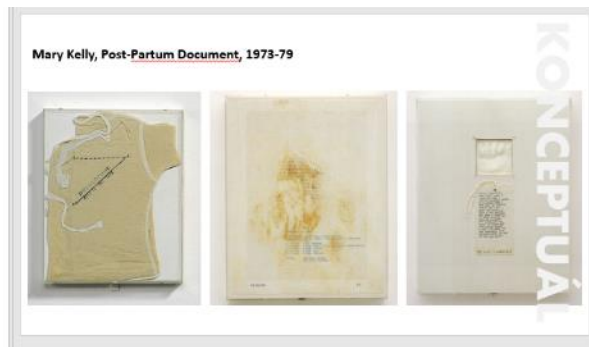
land art/természetművészet

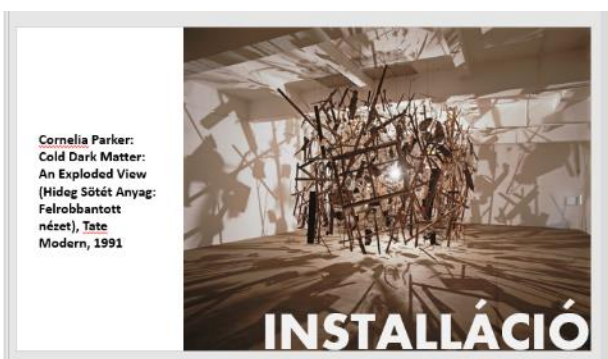
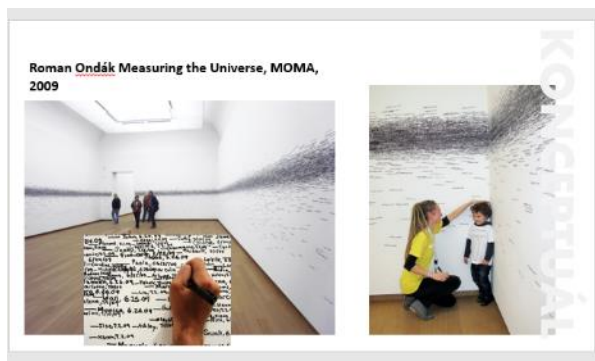
A 60-as évek derekán alakult ki, elsősorban a minimal artból, de szoros szellemi kapcsolatot tartva a konceptuális művészettel (conceptual art). Lényege, hogy a művészek a hagyományos szobrászati anyagok és módszerek alkalmazása helyett magán a természetben hajtanak végre különféle változtatásokat. (Ezek nem hagyományos műtárgyak, nem adhatóak el, nem rakhatóak ki a galériába, fotó-és videódokumentáció útján rögzítettek. Az efemer (ideiglenes) jelleg jellemző rájuk. A tendencia kezdetén előfordult, hogy a természet ment a műterembe: 500 köbméter föld kiállítása.)

Robert Smithson az utah-i Nagysóstavat egy 450 méter hosszú és 49 méter átmérőjű spirállal “dekoráltatta” ki. (Érdekessége, hogy a tó vízszintje időközben annyit emelkedett, hogy a spirál többé nem látszik.)

Christo és Jeanne Claude

A csomagolás, mint a fogyasztói kultúra egyik alapeleme, hétköznapi, praktikus tevékenység válik gigantikus land art projektté, aminek történeti-politikai tartalma is lesz: a csomagolás elfed, elejt, ez a vizuális cenzúra egyik formája. (Sok projektjük nem valósult meg, hiszen ehhez komoly városvezetési,

Christo és Jeanne Claude The <u>Wrapped Reichstag</u>, 1995, Berlin Wrapped Coast, One Million Square Feet, 1968-69 gipsz Cait Sparks, Gipszoszlop, 2018 háztartási, szerves növényi hulladék Mary Kelly, <u>Post-Partum Document</u>, 1973-79 	természetvédelmi engedélyek szükségesek.) <i>Szerintetek miért tették mindezt? Mit mindent jelenthet a „becsomagolás”? Milyen céljaik lehettek mindezzel? (elrejtés, tabu, cenzúra, fogyasztói társadalom, környezetvédelem) Mi a véleményetek róla?</i> kortárs szobrászat Cait Sparks, Gipszoszlop, 2018 „Ezek a gipszdarabok háztartási hulladékot és természetet tartalmaznak. Az ihletet ehhez a darabhoz a Salford Trail oldal adta. Ez a hely egy természeti terület, egy erdő, és sajnos olyan hely, ahol az emberek szemetet raknak le. A természetes környezet fenntartása a városban nagyon fontos számomra.” (https://www.axisweb.org/p/caitsparks/workset/236279-plaster-column/) konceptuális művészet Mary Kelly, Post-Partum Document, 1973-79 A Post-Partum Document az anyagyermek kapcsolat hat éven át tartó feltárása. Amikor 1976-ban először mutatták be a londoni ICA-ban, a mű felháborodást váltott ki a bulvársajtóban, mert a Documentation I. foltos pelenkabetéteket tartalmazott. A hatrészes sorozat mindegyike fia nyelvi elsajátításának és saját veszteségérzetének egy-egy meghatározó pillanatára koncentrál, az anya, a gyermek és az analitikus megfigyelő hangja között ingadozva. A feminizmus és a pszichoanalízis által inspirált mű nagy hatással volt a konceptuális művészet fejlődésére és kritikájára.
--	--

(<https://www.marykellyartist.com/p-ost-partum-document-1973-79>)

*Mit gondoltok ezekről a művekről?
Szerintetek is felháborító/oda nem illő?*

Roman Ondák: Measuring the Universe, 2007

Az emberek aktív részvétele nélkül Roman Ondák *Measuring the Universe* című kiállítása nem létezne. A mű, amely egy helyspecifikus installáció és egy mindenki számára nyitott esemény keresztezése, üres, fehér galériaként kezdődik. Ahogy a látogatók belépnek a terembe, megkérlik őket, hogy álljanak a falhoz, és valaki jelölje be a magasságukat, majd címkézzék fel a keresztnevével és a látogatásuk dátumával.

installáció

Cornelia Parker: Cold Dark Matter: An Exploded View (Hideg Sötét Anyag: Felrobbantott nézet), 1991, Tate

Cornelia Parker (sz. 1956) a *Cold Dark Matter* létrehozásához a brit hadsereget kérte felrobbantani egy kerti fészert tartalmát. A megmaradt darabokból egy plafonról felfüggesztett installációt készített. Az egyetlen villanykörte által megvilágított töredékek drámai árnyékokat vetnek a galéria falaira. "A fészert úgy nézett ki, mintha újra felrobbanna, vagy talán újra összeállna" - magyarázza a művész. (<https://www.tate.org.uk/art/artworks/parker-cold-dark-matter-an-exploded-view-t06949/story-cold-dark-matter>)

A kérdőív alapját elkészítem, de szerkeszthető állapotban hagyom, hogy a diákok véleménye is

A projekt önálló kutatási feladatának kiadása, megbeszélése:

Az alábbi „kérdőív” (valójában emlékgyűjtés) anonim és önkéntes, egy művészeti projekt megvalósításához van szükségünk rá, amit a Keresztelő Szent János Iskolaközpont 10. osztályos, rajz-**tantervező**, hallgatói Somogyi Zsuzsanna rajztanár-jelölt és Várkonyi György rajztanár vezetésével végeznek.

Edzett kérjük, dicséret és az edző megérzéseire hagyatkozva válaszoljon! Nagyra értékeljük!

1. Mit jelent Önnek Zsámbék? /Írjon 3-5 fogalmat, ami eszébe jut erről a helyről! /

.....

2. Mely helyszínek a legfontosabbak az Ön számára a városban? Miért épp ezek?

.....

3. Milyen meghatározó élménye kötődik a romtemplomhoz?

.....

.....

.....

.....

4. Mit gondol a romtemplom újjáépítésének, rekonstrukciójának ötletéről? (Amire a helyi önkormányzat 2021-ben tervpályázatot írt ki, mert a rom, jelenlegi állapotában nem maradhat a folyamatos állapotromlás miatt.) Milyen módú építészeti beavatkozást támogatna, látna szívesen? (pl. romként való konzerválás, teljes vagy részleges visszaépítés, az eredeti bazilika rekonstrukciója)

.....

.....

.....

Köszönjük, hogy hozzájárult projektünk sikeréhez!

Terepbejárás: séta a romtemplomhoz, tanulmányi séta, tevékenységen alapuló tanulás, tanulmányrajz, megfigyelés

érvényesüljön. Ezt közösen, az óra végén véglegesítjük.

A Classroom csoportból lesz letölthető a csapattagok számára, onnan nyomtathatják ki. ha valakinek gondot okoz a nyomtatás, az iskolában meg tudjuk oldani.

-Felmerülő kérdések

megválaszolása

-Határidő megállapítása közösen

Részletes feladatleírás: Google Classroom, KORTÁRS-KAMASZ csoport

Tevékenységek:

- saját élmények felelevenítése

- fotók készítése különböző nézőpontokból (a templomhoz vezető úton és konkrétan a templomról) – ezeknek a képszerkesztőkkel való kreatív átírása majd Drive mappába gyűjtése, helyszíni vázlatrajzok készítése a rom egy-egy részletéről (kifejezett figyelem az oszlopokra, oszlopfőkre)

- a késő román-kora gótikus építészet jellemzőinek megfigyelése (bazilikális felépítés, oszloprendek, dongaboltozat, ívparkányok, bélétes kapu, rózsablak) alaprajzvizsgálat

- rekonstrukciós beavatkozások megfigyelése

Közben: felmerülő kérdések megválaszolása, a feladat tudatosítása

III. BEFEJEZŐ SZAKASZ

Értékelés:	5p
Az órai munka összegzése és a heti feladatok tudatosítása (bejelentkezés a Classroom csoportba, feladatkiadások figyelése)	

2. Fejlesztés előtti vizsgálat kérdései

NYUGI, EZ NEM DOLGOZAT ÉS NEM IS SZINTFELMÉRŐ! 😊

Azt írd, amire először gondolsz, az adott dologgal kapcsolatban. Nincsenek rossz válaszok! (De tényleg.)

Ezt gondolom/tudom a kortárs művészetről (jellemzők, különbség a régi korok művészetéhez képest, eddigi tapasztalataid ilyen művekkel, ha volt):

Szerintem a kortárs művészet olyan mint... mert _____.

Szerintem a klasszikus művészet olyan mint... mert _____.

Mit vársz a KORTÁRS-KAMASZ alkotói projekttől? Mit vársz magadtól ebben a projektben?

3. *Kérdőív lokálpatriótáknak*

Az alábbi „kérdőív” (valójában emlékgyűjtés) anonim és önkéntes, egy művészeti projekt megvalósításához van szükségünk rá, amit a Keresztelő Szent János Iskolaközpont 10. osztályos, rajz ~~tagozatos~~ hallgatói Somogyi Zsuzsanna rajztanár-jelölt és Várkonyi György rajztanár vezetésével végeznek.

Ezért kérjük, őszintén és az első megérzéseire hagyatkozva válaszoljon! Nagyra értékeljük!

1. Mit jelent Önnek Zsámbék? /Írjon 3-5 fogalmat, ami eszébe jut erről a helyről! /

.....

2. Mely helyszínek a legfontosabbak az Ön számára a városban? Miért épp ezek?

.....

.....

3. Milyen meghatározó élménye kötődik a romtemplomhoz?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Mit gondol a romtemplom újjáépítésének, rekonstrukciójának ötletéről? (Amire a helyi önkormányzat 2021-ben tervpályázatot írt ki, mert a rom, jelenlegi állapotában nem maradhat a folyamatos állapotromlás miatt.) Milyen módú építészeti beavatkozást támogatna, látna szívesen? (pl. romként való konzerválás, teljes vagy részleges visszaépítés, az eredeti bazilika rekonstruálása)

.....

.....

.....

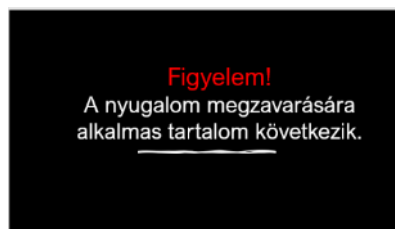
.....

.....

Köszönjük, hogy hozzájárult projektünk sikeréhez!

4. *A fókuszcsoporthoz tartozó interjú terve és a hangfelvétel kivonatának részlete*

Fókuszcsoporthoz tartozó interjú terve (2022.10.4., Zsámbék, KSZJ)

1. élő/ holt, funkcionáló/funkción kívüli – D. nyulas doboza

Damien Hirst, *Death Denied*, 2008

Damien Hirst: *Natural History*, installation view, 2022

Damien Hirst formaldehides „szobrai”: szembesít minket a halállal

A rom: templomként nem, hanem romként tölti be a funkcióját.

Az áldozatszintén halálával tölti be a funkcióját.

Áldozat A magyar nyelvben az »áldozat« azt jelenti, hogy az ember valamilyen céllal lemond értékeinek, pénzének, idejének egy részéről. Az áldozat a vallásokban, az ÓSZ népe vallásában is, olyan szent cselekmény, amelyben az ember Istennek ad valamit, állatot, gabonát, tömjént, tiszteletének, hálájának kifejezéséül, vagy éppen engesztelésül, elkövetett vétkei miatt.

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-keresztien-bibliai-lexikon-C97B2/a-a-C97B4/aldozat-C984E/>

Kérdés: Ti miért hoztok áldozatokat a mindennapjaitokban? Miről mondotok vagy miről mondanátok le?

(háború: adakozás, segítség, önkéntesség, befogadás: energiaválság, klímaválság: kevesebb fogyasztás)

2. valódi/mű, eredeti/hamis – Cs. babás doboza (női nézőpont: átalakított baba és tükör)

Cindy Sherman's Untitled Film Stills 1977-1980

Cindy Sherman's Untitled

Patricia Piccinini

Cindy Sherman Film Stills (1977-1980)

Híres filmszínésznők szerepébe búj, ezzel a sorozattal a kulturális meghatározottságú, „archetipikus” nőszerepekre hívta fel a figyelmet (cicababa, szende lány, noir nő, kifinomult nő, nagyvilági nő stb.)

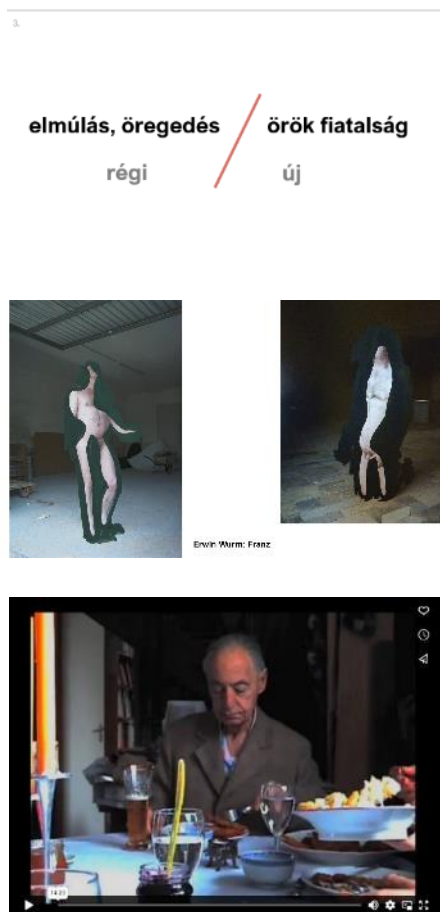
<https://artlead.net/journal/modern-classics-cindy-sherman-untitled-film-stills/>

Patricia Piccinini antropomorf, hiperrealista állatszobrai – olyan anyagokkal dolgozik, mint a kozmetikai sebészet (implantátumok)

Kérdés: Mit gondoltok a plasztikai sebészetről? Ha meg lenne rá a lehetőségetek ti élnétek vele?

A smink vagy a karcsúsító harsinya, a push-up melltartó hamis képet ad, vagy épp csak kiemeli, megszépíti a meglévőt? (Mi a helyzet a hajfestéssel, műkörömmel, tetoválással?) Elképzelhető olyan testi beavatkozás, ami szükséges, vagy épp életmentő? (kontaklencse, hallókészülék, végtag implantátumok, protézis)

- 3. elmúlás, öregedés/ örök fiatalság, régi/új – P. Vakond nénije és urbánus legendái (fiktív tárgyak, történetek, az ezzel kapcsolatos véleménye)**

Ervin Wurm: (n.a.) aktok idősödő férfiakról http://www.dreamideamachine.com/web/wp-content/uploads/2018/07/franz_4_0.jpg

Esterházy Marcell: Ebéd (film, 2005) <https://vimeo.com/15745474>

Az elidegenedés jelensége, a társadalmi alkalmatlanság, a mozdulatlanság és a lassúság által kiváltott kirekesztettség, amely az idős kor jellemzői, a kiindulópontja Esterházy Marcell v.n.p. v2.0. című filmjének. a művész egy családi vasárnapi ebédet dokumentált, amelyen nagyapja is részt vett. Ennek során olyan gyorsítóeffektust alkalmazott, amelynek köszönhetően nagyapja szokásos, nagyon lassú mozdulatai nyugodtnak és nemesnek tűnnek, míg a többi résztvevő gesztusai és beszélgetései túlzott gyorsaságuk miatt torznak, érthetetlennek és abszurdnak tűnnek. Ha nem lenne ez a vágási trükk, a nagyapa lassú mozdulatai teljesen "mozdulatlanok" lennének, teljesen túlmutatnának az átlagos néző türelmének határain.

Kérdés: Mit gondoltok idős emberekről? Ha lenne olyan szer, ital, mint a mesékben, ami örök fiatalságot biztosít, ti vennétek belőle? Féltetek az öregedéstől? Mi ijeszt meg benne?

4. természetes/mesterséges – M. Zárdakertes doboza

Jamie North: Élő oszlopok, Andy Goldsworthy, Richard Long landart munkái

Kérdés: Műfű, művirág vagy inkább valódi? Mit tad az egyik és mit a másik?

5-6. hagyomány/ új nézőpontok – B., L. és S. doboza

-helyszínek, térkép-kérdés, nézőpontok

Kevin Lynch: Mental Maps (1960) és Chiharu Shiota: Web of Time (2020) (ő pl. fontos évszámokat szőtt bele a térbe)

Az ő nézőpontjaik a romhoz képest, személyes út és fontos helyszínek

- családi történetek, vallási kérdés

Maurizio Cattelan: A kilencedik óra (1999)

Kérdések: Kiüresedtek az értékeink, hagyományaink? Értékvesztett a mai világ az előző korokhoz képest?

Mint jelent számotokra a vallás, hogyan élitek meg? Mit jelentenek az ehhez kapcsolódó vallási szertartások? Mi az, amit már biztosan másképp csinálnátok, mint a szüleitek?

- a templom-kérdés

Jeff Koons Gazing Ball sorozata (híres művek reprotái és egy királykék gömb – a néző és a galériatér is bekerül a képbe)

7. megőrzés vs. újjáépítés – B. doboza ide is

„Az, hogy az épület romként álljon tovább folyamatos és rendszeres konzerválás nélkül, egész egyszerűen nem folytatható tovább.”

• Helyi építészeti és művészeti szervezetek (pl. Művelődési Ház, Könyvtár, Kulturális Központ) bevonása a megőrzési munkákba.

2.

megőrzés / újjáépítés

1960-as évek terve

Möller István téglakiegészítései (1905)

Az egykori ciszterci bazilika, a mai öregtemplom, vagy romtemplom szakrális hely, szimbólum, nemcsak a városé, hanem az országé is. Háborúban és földrengés általi sérülések nyomát is magán viseli. Az 1800-as évek végén, 1900-as évek elején Möller István építész téglakiegészítéseket tett, amiket ő ideiglenesnek szánt (ugyanis nem elvi, hanem anyagi okokból használt eltérő anyagot) és álma a templom újjáépítése volt. A 60-as években a premontreiek a kolostori élet újjáélesztését látták benne és acél-üveg kiegészítést terveztek.

Kérdés: Mi legyen a sorsa? Maradjon műemlék vagy váljon belőle újra funkcionáló épület?

FÓKUSZCSOPORTOS INTERJÚ

– megvalósulás, válaszok –

„Az interjúszövegeket egy igen részletes jelölésrendszer segítségével gépeljük le úgy, hogy a beszéd minél több jellegzetességét megőrizzük.”

Kovács Éva

Használt jelölési rendszer:

- fél másodperc szünet

igen: elhúzva ejtett szó

((nevet)) a szalagról hallható metakommunikatív jelzés

/ a kommentált szövegrész kezdete (amire pl. a ((nevet)) vonatkozik)

nem hangsúlyosan, hangosan mondott szöveg kiemelése

ige- félbeszakadó szöveg

(...) a leírásból valami kimarad, mert nem érthető, kb. a szöveghosszal arányos terjedelemben

(nem) bizonytalanul érthető szöveg jelölése

igen=igen a szokásosnál gyorsabb összekapcsolás

(Kovács 2018)

Moderátor: Olyan hétköznapi témákról, téma párokról fogunk most beszélgetni, amik valamilyen módon kapcsolódnak a romtemplom újjáépítésének, romként való megőrzésének kérdéséhez és az átalatok kidolgozott doboz témához is illeszkedik.

Szóval az első ilyen pár az **élő és a holt** lenne és ezt én Dórinak a dobozához tudom kapcsolni a nyúl /az egyik doboz a lányok korábbi élményéhez kapcsolódik: láttak egy félbevágott nyulat a kerítésre akasztva az iskolakörnyékén/ miatt. Tehát **élő/ holt, funkcionáló/funkción kívüli**. Tulajdonképpen, ha a romra gondoltok - a templomromra /zsámbéki romtemplom/-, az most funkción kívüli. Tehát, hogy ez=ez most egy halott dolog, végül is. És akkor mindjárt idejövünk ehhez a kérdéshez, hogy legyen-e funkciója /vagy/ ne, újraépítés, ne, de nem az lesz a kérdés,

hanem - hanem még az áldozat szót hoznám ide be, ami - - ami tulajdonképpen egy áldozati állat, hogyha a Bibliára gondoltok, az a halálával tölti be a funkcióját. Tehát azzal, hogy őt levágják, azzal (...) mit tudom én, megbocsáttatnak a bűnök, meg hasonló. És nyúlra is gondolhatunk így, hogy - valami áldozati állat-szerűség. És: ezzel kapcsolatban a kérdés, most=előbb=nem=a=képek...

*Az a kérdésem, hogy **ti milyen áldozatokat hoztok a mindennapokban?** vagy **miért hoznátok áldozatot?** Ami egy ilyen lemondás, tehát értékről, pénzről, időről való lemondás. **Miről mondtok le**=aktuálisan **vagy miről mondanátok le?** Lehet itt gondolni háborús helyzetre, energiaválságra...*

((csönd))

((nevetés))

D: Hát...

M: Hétköznapi dolgok...

((nevetés, pusmogás))

L: Csak így most nem jut eszembe – semmi

D: Én áldozatot hozok /azzal, hogy/ nem veszem meg a büfében a szendvicset, hogy más tudja megvenni. És azért se veszem meg, áldozatot hozok, hogy a szüleimnek ne kelljen folyamatosan, minden nap adni **500 Ft-ot**, hogy megvegyek **egy nagyon rossz** szendvicset.

M: És akkor inkább nem eszel, vagy készítesz magadnak?

D: Inkább készítek magamnak, hogy ne kelljen sokkal drágábban megvenni a büfében.

M: Ez tök jó.

L: Én is hasonlót szerettem volna mondani, hogy – nem=szeretnék feleslegesen elkölteni annyi pénzt erre, hanem inkább magamnak - készítek, vagy inkább otthon eszek.

D: **És ezzel áldozatot hozunk.**

L, D, Cs: Hát – igen. Igen.

M: Ez abszolút jó.

((csönd))

M: És=mondjuk a háború valahogy=tehát - esetleg a család adakozott-e, vagy fogadott-e be menekültet, vagy...

D: Nem.

M: Vagy bármilyen...

Többen: Nem.

D: Minket ez így nem érintett. (Annyira.)

M: Sára?

S: Hát én - arra gondoltam, ez=kicsit=ilyen - fura, vagy ilyen <érthetetlen> elvontabb, vagy nemtom, hogy én a **nyugalmamat** szoktam feláldozni arra, hogy egy kicsit a – nemtom=a **jövőn** gondolkozzak, és=nem=is=kicsit, (...) nagyon sokat gondolkozom rajta és=e=a emiatt feláldozom a nyugalmamat meg a szabadidőmet is azzal, hogy nem - nem pihenek, amikor hazaérek, hanem tanulok vagy írok, vagy ilyesmit - és ez nagyon sokszor fárasztó és még nem tudom, hogy - lesz-e gyümölcse.

M: Ez abszolút nem elvont, ez teljesen ide passzol. (...)

L: Én például a **szabadidőmet** - a tanulásra. Nagyon-nagyon sok szabadidőt (félíg nevetve) áldozok rá. **És=így** nem tudom, hogy igazából mi hasznát fogom venni – **és=így** nem vagyok túl motivált. Például a **fizika** vagy ilyesmivel=kapcsolatban.

M: Igen=igen=igen. Ez teljesen érthető.

M: *És mondjuk az **áldozat** hozatalról vagy az **áldozásról**, mint vallási dolog, ahhoz kapcsolódtok? /Iskolájuk katolikus iskola/*

? (Nem.)

M: Már mint katolikusként, első áldozás (...)

D: **Én ezzel nem is értek egyet.**

L, Cs: /egyszerre/ **Én se.**

(...)

M: Szóval: van ez a nagyon=nagy sztárművész, **Daniel Hirst**, aki: hátö: **formaldehidben tartósít állatokat** –

L: **Ez igazi?!**

M: Igen, ez egy **igazi fehér cápa**.

L: **De akkor ez mekkora?**

M: Hát, akkora, amekkora a valóságban.

(...)

M: **Ez nem fotó** és ez nem- olyan mintha a múzeumban lenne.

L: Jézusom:

? És kifeszítették a száját?

? Úristen

D: **De akkor ez miben van?** Ez egy ilyen..átlátszó

M: Akvárium:

(...)

L: **Zselében van?**

M: Formaldehid. Az=az, ami tartósítja a szervezetet.

D: És ez milyen állagú? Ilyen zselés?

Cs: Kemény vagy folyékony?

S: Nem, ez szerintem valami műanyag.

Cs: Folyékony!

M: Folyadék, igen=igen, majd utána nézek, hogy milyen ez a formaldehid...

D: Szerintem ilyen slime-izé.

Cs: Igen:

D: Ilyen folyik, de ilyen naon sűrű...

Cs: Júúúj:

(...)

D: De akkor ez az ember ilyen halott disznókat meg cápákat így belerak ilyen...

L: **Ez egy disznó?**

D: És honnan szerzett **halott fehér cápát?** Így kifogta?

((párhuzamos beszélgetések))

M: (...) szerintem természettudományos helyekről, felajánlásokból, szóval nem múzeumba kerül, hanem – kiállítótérbe, galériába. És mint műalkotás-

Cs: Ez nem kezd el így - kicsit sem rohadni?

M: Nem, ez abszolút így, ilyen formában -

Cs: Több tíz évig?

M: Több tíz, több száz évig (...)

L: Örök:

D: Ha! **Ezt emberrel nem lehet megcsinálni?** pl. ha meghal egy - valaki, akkor nem kéne megvárni, amíg megrohad a hullája, hanem berakod és (...)
/egyszerre beszélnek/

S: Ez elég morbid dolog azért.

M: A mumifikáció is hasonló dolog volt, csak ott ugye kiszáradt -

D: És akkor, hogyha mondjuk elég fejlettek leszünk, milyen=menő=lenne=már, egy új agyat (...) berakni a testünkbe – mer az még megvan, érted (...) ((nevet)) ne röhögjél

L: Ilyen idegösszeköttetés és akkor újraélesztenek -

D: Igen, és így **a tested az nem rohadna meg, mer' az még ott lenne**, csak nem lenne benne lélek, vágod...

L: Csak kicserélnék az agyadat, én láttam is egy ilyen filmet, ahol ezt megcsinálnák. (...)
/kibogozhatatlan párbeszéd/

5. A múzeumlátogatáshoz kapcsolódó tartalmak

Az előadás, melyen felkészülés gyanánt részt vettem:

LUDWIG MÚZEUM

☰ ⓘ f Q EN

**LÁTOGATÁS
GYŰJTEMÉNY
KIÁLLÍTÁSOK**

VELENCEI BIENNÁLE

BLOG
SAJTÓ
JEGYEK
KERESÉS
HÍRLEVÉL

**HATSZEMSZÖG – FELEMÉSZT VAGY
FELEMEL?**

2022. OKTÓBER 25. 18.00–19.30

Hatszemszög – tudomány, művészet, gazdaság

Három nézőpont, három világkép. A Ludwig Múzeum és a KÜRT Akadémia közös programsorozata arra tesz kísérletet, hogy egy-egy kiállítás központi témáját hatszemszögből világítsuk meg. Vajon mik a különbözőségek a tudomány, a művészet és a gazdaság szereplőinek hozzáállásában? Vajon vannak-e eszközeikben, eredményeikben, gondolkodásmódjukban hasonló vonások? Meghívott vendégeink 10-10 perces előadását követően közös beszélgetésen fejtjük fel a hatszemszögben rejlő izgalmas találkozásokat.

MIKOR
2022. október 25. 18.00–19.30

HOL
Auditórium (Előadóterem).
1. emelet

MA NYITVA:
10.00 - 20.00

A programon való részvétel ingyenes, de regisztrációhoz kötött. Lejjebb ezen az oldalon lehet regisztrálni az eseményre a programot megelőző napig.

<https://www.ludwigmuseum.hu/program/hatszemszog-felemeszt-vagy-felemel> (u.l.: 2022.11.2.)

A kiállítás, amit a résztvevő tanulókkal és osztályfőnökükkel megtekintettünk:

LUDWIG MÚZEUM

„NEM VAGYOK ROBOT.” A SZINGULARITÁS HATÁRAIN

2022. Szeptember 16. – November 27.

☰ @ f Q EN

**LÁTOGATÁS
GYŰJTEMÉNY
KIÁLLÍTÁSOK**

VELENCEI BIENNÁLE

BLOG
SAJTÓ
JEGYEK
KERESÉS
HÍRLEVÉL

MA NYITVA:
10.00 - 20.00

A szingularitás (a technológiai) fejlődésnek azon pontja, amikor az adott technológia túlnő az ember mentális képességein, és az ember számára nehezen értelmezhetővé, elképzelhetetlenül összetetté válik. Technológiai szingularitáson másként olyan lehetséges jövőbeli eseményt értünk, amikor a szuperintelligencia megjelenése miatt a technológiai fejlődés és a társadalmi változások felgyorsulnak, olyan módon és sebességgel változtatva meg a környezetet, amit a szingularitás előtt élők képtelenek felfogni vagy megbízhatóan megjósolni. A szingularitások környezetében az általunk ismert összefüggések, törvények érvényüket veszítik, a hagyományos logika és kauzalitás nem működik.

Napjaink egyik meghatározó globális jelensége a digitalizáció, amely a közelmúlt évtizedei során evolúciós ugrásként alakította át az emberiség életét, átírva ezzel az évszázadok alatt rögzült szokásokat, formákat és viselkedési mintázatokat. A digitális fordulat jelenleg is zajló folyamat, számos részletében szinte észrevehetetlen – legtöbbször olyan, természetesnek tűnő eszközhasználatként találkozunk vele, amely alapvetően az emberi életminőség javítását szolgálja. Életünk offline módból megállíthatatlanul tér át az online térbe, a digitális jelenlét rohamosan nő, nem túlzás azt állítani, hogy ez a posztumán átalakulás emberi létünk alapvető, meghatározó aspektusait hatja át: a magán és az üzleti szférát, az oktatást, a kommunikációt, személyes életformánkat, időgazdálkodásunkat stb. A technológiai szféra változásai jelentős befolyást gyakorolnak a társadalmi folyamatokra is, a világról alkotott képünk, a felhasználó gondolkodási sémáira. A digitális technológia mai állapotában olyan új normativitás, amely a munka és az élet része: nem ellenség, nem barát, hanem az élet természetes velejárója.

A kiállítás alapvetően napjaink technológia fejlődésének a mindennapi életre gyakorolt erőteljes hatásáról szól. Nem egyszerűen az egyre újabb és fejlettebb médiumok és technikák állnak fókuszában, hanem azok következményei a társadalomban, az eszén életében. A

MIKOR
2022. szeptember 16. – november 27.

<https://www.ludwigmuseum.hu/kiallitas/nem-vagyok-robot-singularitas-hatarain> (u.l.: 2022.11.02.)

A kiállításához kapcsolt bibliodráma foglalkozás, amin a kiállításhoz kapcsolódóan részt vettünk:

LUDWIG MÚZEUM

☰ @ f Q EN

**LÁTOGATÁS
GYŰJTEMÉNY
KIÁLLÍTÁSOK**

VELENCEI BIENNÁLE

BLOG
SAJTÓ
JEGYEK
KERESÉS
HÍRLEVÉL

MA ZÁRVA

Utazás a jövőbe – szép új világ?

A Nem vagyok robot kiállításhoz kapcsolódó foglalkozáson tudományos-fantasztikus novellák segítségével utazhatunk a jövőbe. A bibliodráma foglalkozáson elbeszélésekből kiindulva a csoportok közösen találják ki, hogy miképp folytatódhatna a történet és ezt dramatikus eszközökkel jelenítik meg. Ezek után a lehetséges jövőképekről beszélgetünk, így a résztvevők személyesen is átélhetik a „szép új világ” élményét.

A részvételnek nem előfeltétele a kiállítás megtekintése. A válogatott irodalmi szövegeket a helyszínen kapják meg a résztvevők.

A foglalkozást tartja:
Hegyes Katalin, biblío- és pszichodráma-vezető. Már több, mint 20 éve foglalkozik bibliodrámaival és számára is mindig izgalmas, hogy ugyanazon szövegeket mindig másképp jelenítenek meg a résztvevők.

A programon való részvétel kiállítási belépőjeggyel lehetséges.

Tájékoztatjuk, hogy eseményeinkről hang- és képfelvétel készül, amelyből a Ludwig Múzeum részleteket használhat fel a múzeum és programjainak népszerűsítése céljából és egyéb promóciós célokra. Eseményeinken történő részvétellel Ön elfogadja, hogy a felvételeken Ön is feltűnhet, de a Ludwig Múzeummal vagy az általa jogosított harmadik személyekkel szemben a felvétel felhasználásával összefüggésben semmilyen követeléssel nem élhet.

<https://www.ludwigmuseum.hu/program/digitalis-detox-utazas-jovobe-szep-uj-vilag> (u.l.: 2022.11.02.)

A múzeumlátogatás után kitöltött kérdéssor (utóreflexió) a múzeumlátogatásra vonatkozóan:

Jártál már korábban a Ludwig Múzeumban vagy más, modern/ kortárs műveket bemutató galériában? (Ha igen, melyikben? Hogy tetszett?)

Segített abban a KK projekt, hogy nyitottabb, értőbb kiállításfogyasztó legyél?

Ajánlanád másoknak a bibliodráma foglalkozást és a NEM VAGYOK ROBOT kiállítást? Miért? Írj rövid ajánlót!

Volt olyan tartalom a múzeumlátogatás során, amit a saját életedre tudsz vonatkoztatni, amihez kapcsolódni tudsz? Mi volt ez?

Melyik mű volt számodra legérdekesebb / melyik mű tetszett a legjobban a kiállításon? Miért pont ez?

A múzeumlátogatás után kitöltött kérdéssor (utóreflexió) a projektre vonatkozóan:

Mi a kortárs művészet, mivel foglalkozik? Mi a véleményed róla most? (Ha változott a projekt elejéhez képest, írd le, miben!)

Hogy érzed, a projekttel közelebb kerültél a kortárs művészethez, kortárs művészeti kérdésekhez?

Milyen pozitívumokat és negatívumokat tudnál megfogalmazni a projekttel kapcsolatban (bevezető órák, tanári kommunikáció, csoportos beszélgetés, kérdőívezés, önálló alkotás, témák, technikák stb.)?
pozitívumok:

negatívumok:

Szerintem jobban működött volna a közös munka, ha:

6. Dobozleírások (A KKN kiállítás kísérőszövegei)

1. viewbox

„A doboz azt ábrázolja, hogy mi köt engem Zsámbékhoz, mint budajenői lakost. Leginkább a zsámbéki romtemplom, a KSZJ és a barátaim jutnak eszembe a településről. A zsámbéki értékeim megörökítése érdekében kimentem két barátnőmmel és a Tanárnővel a romtemplomhoz és mindenféle szögből lefényképeztem azt, még egy üveggömbön keresztül is fotóztam, ami elég különleges lett. Néhány fotót készítettem még a barátnőimről is. A külsejét próbáltam vidáman megoldani sok színnel, buborékokkal, aranyos fotókkal a barátaimról. A belsejében Budajenő (a szülőfalum), Perbál, Tök és Zsámbék térképe található, amin bejelöltem azokat a pontokat, amik fontosak nekem és összekötöttem egy vörös fonállal.” (K. B.)

Ez a doboz foglalkozik legexplicitebben a romtemplommal. Ez az álomszerű, örömteli vízió jelenik meg doboza külsején, a festett háttéren, montázs formájában. A templomrom hol szappanbuborékba zárva, új nézőpontban hol régi, eredeti rajzokon, rekonstrukciós ábrákon köszön vissza. A doboz belsejében egy-egy térkép-pár van, lakóhelye (Budajenő) és Zsámbék feltüntetésével. A számára fontos helyszínekben megjelölt pontokat fonal köti össze. Referenciák: *Jeff Koons* Gazing Ball sorozata, *Kevin Lynch* Mental Maps projektje és *Chiharu Shiota* installációi. (S.ZS.)

2. viewbox

„A dobozom ötlete a 2022-es szépségideál ötletéből jött. Az ideális az, hogyha teljesen tökéletes, ezt az irreális tökéletességet most már az emberek műtétekkel érik el. Szóval ez a doboz egy társadalmi kritikát mutat meg. A belül ülő babát természetellenes beavatkozásokkal változtattam a szépségideállá. Belül a gyűrött fólia szimbolizálja azt, hogy ami kívül tökéletesnek tűnik, az belül nem feltétlenül az. A babának hiányzik az egyik lába, ez azt szimbolizálja, hogy a tökéletesítő műtétek ellenére is emberi marad. Zsámbékhoz a babamúzeum miatt kapcsolódik ez a doboz, ahol mindig ehhez hasonló, természetellenes babákat láttam. Számomra az ilyen szintű műség már ijesztő.” (G-Cs. Cs.)

A női nézőpont-doboz két szállal kötődik a projekthez. A személyes szál, hogy a készítőre nagy hatással volt a zsámbéki babamúzeum* ijesztő porcelánbabáinak tekintete a kirakatban. A másik a rom és a (női) test párhuzama, mely a szépség és fiatalság megőrzése, testi hibák elfedése végett rekonstrukcióra szorul. A baba-átalakítás egyfajta kritika, ironia – ahogy az alkotó fogalmaz. A baba a dobozban tükörbe néz, az arany fólia pedig minket tükröz. A baba lába menet közben eltörött, így a protézis-kérdés, mint szükségszerű testi kiegészítés is aktuálissá vált.

Referenciák: *Louise Bourgeois* és *Hans Bellmer* babái, *Jeff Koons* Gazing Ball sorozata, *Cindy Sherman* viewbox. (S. Zs.)

3. viewbox

„Az én dobozomban a mumifikációról van szó, a fontos dolgok elengedéséről, ugyanis én a számomra fontos dolgokat hoztam, illetve mumifikáltam be. Viszont ez még mindig arra utal számomra, hogy nem elfeledésről van szó, hanem arról, hogy elengedjük az adott tárgyat, mivel régen azért is mumifikáltak, hogy védjék a holttestet, tehát fontos volt számukra még mindig. A piros szín határozottságot jelképez számomra, feketével kombinálva, ami néhány esetben a gyász, az én esetemben az elengedés jelképe. Azért kötöm ezt Zsámbékhoz, mert nekem vannak itt olyan emlékeim, amikről eszembe jut az elengedés.” (K. L.)

Ebben a dobozban az alkotó tárgyi emlékeinek múmiái, gipszes gézbe tekert emléktárgyai láthatók egy Chiharu Shiota inspirálta fonalhálóba illesztve. Az élő és holt témáról eszünkbe juthat az élő „megörökítésének” - tehát a haláltól, elmúlástól való megmentésének ősidők óta velünk élő készítése. Az ókori kultúrák testmegőrző rítusai (mumifikáció, balzsamozás) A konzerválás-értékmegmentés témaköréhez is kapcsolódhat, bár a „becsomagolt” tárgyakhoz az alkotó elmondása alapján inkább negatív emlékek fűzik, így ez a gesztus számára az eltemetést, elfeledést jelenti.

Referenciák: *Chiharu Shiota* installációi. (S. Zs.)

4. viewbox

„Az én dobozomat a Zárdakert ihlette. Azért a Zárdakertet választottam, mert iskolán kívül ott töltöttem az időmet legtöbbször Zsámbékon. Gyakran járok oda a barátaimmal már felső óta,

és a helyszínt is nagyon szeretem. A hangulat és emlékek miatt is magával ragadott. A doboz belsejét nagyrészt papírmaséból raktam össze, viszont vannak természetes anyagok is, ilyenekből állnak a fák, a pad és a rajta ülő figura lego. A tavat fóliából készítettem. Kívül, két oldalt gesztenyét és kupakokat ragasztottam fel, amivel a környezetszennyezést próbáltam kifejezni.” (A. M. B.)

A doboz a természetes és mesterséges kérdéskörhöz kapcsolható, hiszen egyaránt használ (újrahasznosított) műanyagokat: lego, fólia, műlevél és a természetben (a Zárdakertben) gyűjtött növényi eredetű alapanyagokat: leveles ágakat, gesztenyét. A doboz külső borítása a rom eredeti köveire és a téglakiegészítésekre utalva játszik a kétféle anyaggal. Hogyan viszonyulunk a természetes romláshoz és a szükséges, de mégis mesterséges kiegészítésekhez? Referenciák: *Jamie North* „élő oszlopai”. (S. Zs.)

5. viewbox

„Az én dobozom témája a papíralapú emlékek. Belül a Zsámbéki Polgár c. folyóiratból kitépkedett fecnik és a város lakóival kitöltetett kérdőívek borítják. Az origami-sárkányokat számomra nosztalgikus kórusdarabok kottáiból (ugyanis én öt évig része voltam az itteni énekes iskolának) és a jól ismert Trafik Burger étlapjából készültek. A dobozban megtalálható továbbá egy összegyűrt dolgozat és egy kedves üzenet az egyik osztálytársamtól. Az emlékdoboz összeállítása közben jól szórakoztam, a projekt elkészítése a csoporttal kiváló hangulatban telt. Új dolgokat tanultam a kortárs művészetről és volt alkalmam fejleszteni a tapétázási képességeimet is. :)” (S. S.)

Ez a doboz kizárólag írásos dokumentumokra épít: régi dolgozatok, kották, a helyi hírlap, éttermi menü és a projekt kérdőívei találhatóak meg benne különböző „feldolgozásban”, összetépve, felragasztva, összegyűrve vagy sárkány formájú origamiban. Néhány reflektív felirat is olvasható a doboz belsejében pl.: „az újság, amit nem olvasok”. Mindez tartalmilag a hagyomány-új nézőpontok témakörbe tartozik, színeiben pedig illeszkedik a központi oszlophoz. (S. Zs.)

6. viewbox

„Az én dobozom Zsámbékhoz köthető. A nyúl azért van benne, mert egyszer Zsámbéken volt a fán egy félbevágott nyúl és ez nagyon megmaradt. A doboz külső felületére emlékeket, embereket rajzoltam karikatúra stílusban. Azért ilyen stílusban rajzoltam, mert ez könnyű és nem időigényes. Pár tanár található rajta, meg pár osztálytársam. Épületek is vannak rajta, például az iskolám, a romtemplom, csak olyan épületek, amik Zsámbékhoz köthetőek. Sok kereszt is látható a doboz külső részén, mivel ez jut eszembe az ittlétről és az iskola logójáról. Pár emléket is rajzoltam rá, de csak olyanokat, amik itt történtek. Így az én dobozom hozzám és Zsámbékhoz kötődik.” (B.D.T.)

A hírhedt „nyulas doboz” a csoport tagjainak egy meghatározó, kollektív élményére épül, melyben egy kerítésre akasztott, félbevágott, véres nyúltetem szerepel. Ezáltal a szimbolikus elem által az élő és a holt, a funkcionáló és a funkcion kívüli kérdéskörét érinti. A nyúl, mint áldozati állat - mely halálával tölti be küldetését - a háborúk és természeti csapások által rommá vált öregtemplom szerepére tesz metaforikus utalást. Az alkotó a doboz teljes felületét saját stílusában, képregényszerű rajzokkal díszítette, amik mind a városban játszódó történeteket, iskolai jeleneteket ábrázolnak, még a projekt tagjai is megjelennek rajta. Referenciák: *Damien Hirst* formaldehides és *Nicholas Galanin*, *Kate Clark*, *Deborah Sengl* „állatszobrai”. (S. Zs.)

7. viewbox

„Az én alkotásom egy doboz, ami Zsámbéki lapokból lett kitapétázva, a közepén egy szemüveg és a belseje tele szilánk. A fent csüngő szemüveg az öregeket jelképezi Zsámbéken, azon belül nekem egy kedves idős hölgyet, aki mindig feldobja a napom a kissé demenciás és közvetlen jelenlétével. Arról ismerhető fel, hogy a "fele feje" szemüvegével és gomb szemével pásztázza az ismeretlen lakosokat. Az üvegek emlékműmaradványai az itt lévő, magukat kedvesnek gondoló alkoholistáknak szól, akik úgy boldogítják az életem, hogy szépnek hívnak az utca másik végéről. Természetesen a széplányokat nem szabad árván hagyni, ezért havonta többször is jó társaságukat élvezhetem hazafelé, hisz az úriembernek meg kell védenie minket, nőket a nappali veszélyektől. Összességében ez nekem Zsámbék. Egy szerető, gondoskodó város, tele egyedi emberrel.” (K. P.)

Ezt a dobozt az egyetlen helybéli alkotó urbánus legenda szereplőjének is beillő idős hölgy ismerőse ihlette, az ő attribútuma a dobozban felfüggesztett hatalmas szemüveg. Megjelenik benne az időseket és fiatalokat sújtó súlyos problémák egyike, az alkoholizmus (erre utalnak az üvegszilánkok és az italosüveg). Ennek okán az öregedés, elmúlás és örök fiatalság témaköréhez kapcsolódik, a rom pedig dicsőségében is a romlás és a mulandóság kifejező szimbóluma.

Referenciák: *Ervin Wurm* aktjai, *Esterházy Marcell* Ebéd c. videója, *Andres Serrano* 2002-es kiállításának botrányt okozó plakátja, *Nicholas Nixon* fotószorozata *Brown nővérek*, *Aging Pride* bécsi Belvedere, 2017. (S. Zs.)

7. Munkafolyamat képekben – werkfotók

